

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 11526

ESEY UN LID

Mates Olitzky

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מ. אליצקי / עסיי און ליד

ביכער פֿון מ. אליצקי :

- אין פֿרעמדן לאַנד, לידער, דײַטשלאַנד, 1948.
- פֿרײלעכע טעג, לידער, אַרױסגעגעבן פֿונעם בילדונג־קאָמיטעט ביים אַרבע־טער רינג אין ניו־יאָרק, 1962, פרעמירט פֿון צבי קעסטל ליטעראַטור־פֿאַנד אין מעקסיקע.
- לידער צו אַ ברודער (מיט ל. אליצקי), פֿאַרלאַג נחמני, ישראָל, 1964.
- געקליבענע לידער, פֿאַרלאַג י. ל. פּרץ, תל־אביב, 1967. באַקומען די פרעמיע פֿאַר פּאַעזיע, עטאַבלירט ביים אַלוועלטלעכן ייִדישן קולטור קאַנגרעס און ייִדישן פען קלוב אין ניו יאָרק.
- לידער פֿאַר יוגנט, בילדונג קאָמיטעט ביים אַרבעטער־רינג אין ניו יאָרק, 1974. פרעמירט פֿונעם יעקב ווייסליץ־און י. צימערמאַן ליטעראַטור־פֿאַנד אין סידנעי, אויסטראַליע.
- לידער פֿון פֿרײער און פֿון איצט, פֿאַרלאַג „ישראָל בוך“, 1980. פרעמירט פֿון ייִדישן פען קלוב, ניו־יאָרק.
- גוט יום־טוב קינדער, לידער מיט ענגלישער איבערזעצונג, אילוסטרירט, בילדונג־קאָמיטעט פֿון אַרבעטער־רינג, ניו יאָרק 1981. פרעמירט פֿונעם קולטור קאַנגרעס אין ניו־יאָרק מיט דער רבקה און יעקב לעווין־פרעמיע פֿאַר קינדער ליטעראַטור, 1983.
- ליד און עסי, „ישראָל בוך“, 1988. פרעמירט מיט דער חיים גראַדע פרעמיע פֿאַר פּאַעזיע, פֿאַרן יאָר 1991.
- עסי און ליד. פֿאַרלאַג „ישראָל־בוך“ תל אביב, 1993.

ת. אליצקי

עסיי און ליד

פארלאג „ישראל-בוק“

מ. אוליצקי
מסה ושיר

M. OLITSKY
ESSAYS & POEMS

I.S.B.N. 965-430-010-9

©

כל הזכויות שמורות
פאראלג, "ישראל-בוך"
הילפספאנד פאר יידיש-שאפונג
רחוב איתמר בן-אבי 4, תל-אביב, ת.ד. 1777

Israel-Book Publishing House
4, Itamar Ben-Avi Str., Tel-Aviv, P.O.B. 1777

נדפס בישראל תשנ"ג — 1993

Printed in Israel, 1993

דפוס, שמגר 1986, ת"א, טל. 828704

עסייען

וואָס דער פֿלוימענבוים געדענקט

איך מאַך צו די אויגן און ער איז דאָ. ער שטייט דאָרט, וווּ ער איז געשטאַנען, דער בוים. שטאַרק אויסגעוואַקסן, אָבער אינע-געבויגן. די גראַבע צווייגן ברייט צעשפרייט, אָבער אויסגעקרימלט. די קאַרע אויפֿן שטאַם איז אָפּגעקראַכן און געקנייטשט. אויף איין אָרט אָפּגעריסן און עס קוקט אַרויס דאָס הוילע לייב; אויף אַ צווייטן — אויפֿגעשוואַלן ווי אַ פּאַכיר.

ער זעט אַצינד זאָכן וואָס ער האָט אין זיינע יונגע יאָרן נישט געזען: אַ ליידיקן מאַרק, דעם פּוילישן קלויסטער אַרומגערינגלט מיט ביימער, וווּ עס וווינען טשאַטעס קראַען; דעם אַלטן ייִדישן בית-עולם, וווּ עס פֿאַרגייט די זון. אויך רחבותדיקע הימלען זעט ער, הימלען בלויע, גרינגע וואָס הייבן זיך אַרויף, אַרויף, וואַרעמע און פֿרײַנדלעכע, אויך הימלען בייזע, גרויע, שווערע וואָס פֿאַלן אַראָפּ, אַראָפּ און באַגיסן אים מיט וואַסער, דעקן צו מיט געדיכטן שניי.

די רעגנס און שנייען וואַרפֿן אָן אויף אים אַ מידיקייט. שלאָפֿט ער אינען, צי ער דרימלט. אין די שיינע לופֿטיקע זומערדיקע טעג ווערט אים אומעטיק, כאַטש די וואַרעמע זון נעמט אַדורך די גלי-דער. עס קומען אויף בלעטער, צווייט און אַפֿילו פֿרוכט — גרויסע טונקל-בלויע פֿלוימען. דעמאָלט קומען אים אויפֿן זיכרון די אַמאָ-ליקע יונגע יאָרן און לאַזן זיך נישט פֿאַרגעסן. דאָ, וווּ ער איז אויפֿגעקומען זענען מיט לאַנגע יאָרן צוריק געשטאַנען הייזער, אַ ברונעם, אָן אַלטער בית-המדרש. ער איז געשטאַנען לעבן אַ גרויס הויז, לעבן איינעם פֿון די פֿענצטער. פֿון דער צווייטער זייט, אויך אַ הויז מיט אַ גרויסן גאַרטן. דאָס פֿענצטער האָט שטענדיק געקוקט אויף אים מיט פֿיר ליכטיקע שויבן. דורכן פֿענצטער האָבן זיך

געהערט רייד, אמאָל שטילע, אמאָל טומלדיקע; אויך אַ זינגען, אַ שריינען, אַ לאַכן פֿון קינדער.

ער האָט ליב געהאַט צו הערן סײַ די שטילע רייד, סײַ דעם טומל. ער פֿלעגט זיך אָנבייגן צום פֿענצטער און ווען עס איז געווען אָפֿן — אַרײַנשטעקן אַ צווייגל. וואָס ער האָט געזען איז אים געפֿעלן. אין צימער זענען געווען אויסגעזעצט קינדער, ווי די פֿייגעלעך אויף צווייגן. פֿאַר זיי — העפֿטן, ווי זיי האָבן געשריבן און ביכלעך וואָס זיי האָבן פֿון זיי אַרויסגערעדט. אַ גרויסער מענטש איז געשטאַנען פֿאַר זיי בײַ אַ טאַוול. אויפֿן טאַוול — ווייסע בלעטע-לעך, בלימעלעך, אין גליכע שורות. ער האָט געטראַכט, דער בוים, אַז דאָס איז אַ מיין בליעכץ וואָס פֿון דעם וועלן ווערן פֿלוימען. קיין פֿלוימען זענען נישט געוואָרן, ווייל דער מענטש ביים טאַוול פֿלעגט דעם צווייט אַוועקנעמען מיט עפעס אין האַנט און דער טאַוול איז געבליבן הענגען ווי אַ שוואַרצער שאַטן. די קינדער האָבן זיך דאָס נישט גענומען צום האַרצן. זיי האָבן זיך העכער צעטומלט און גאַר אַרויסגעלאָפֿן אין דרויסן.

אין דרויסן האָבן זיי זיך אויפֿגעפֿירט גאַר אַנדערש, נישט ווי די שטילע פֿייגעלעך. זיי זענען אַרומגעלאָפֿן, געשפרונגען, געבאַ-רעט זיך, געפֿאַלן איינער אויפֿן צווייטן, געשריגן, געליאַרמעט. אין טעג פֿון שפעטן זומער האָבן זיי אים אָפֿילו געטאַן שלעכטס. ווען די פֿלוימען זענען שוין גרויס געווען, פֿלעגן זיי אים וואַרפֿן אין קאַפֿ אַרײַן שטעקעלעך, ברעטלעך. מיט די פֿלוימען האָבן זיי אַראַפֿ-געריסן צווייגלעך, בלעטער, און אים וויי געטאַן. זיי האָבן דאָס געטאַן ווי קינדער טוען, מיט אַ געלעכטער און מיט פֿרייד אין די אייגעלעך. נישט געמיינט קיין שלעכטס. דאָך האָט ער זיך איין מאָל פֿאַרקלאַגט פֿאַרן לערער, וואָס איז געזעסן אין זײַן שאַטן אויף אַ שטול.

— קינדער דאַרף מען לערנען נישט בלויז ליענען און שרייבן. זיי דאַרפֿן אויך וויסן ווי אויפֿצופֿירן זיך. זיי דאַרפֿן וויסן נישט צו ברענגען עמעצן קיין שאַדן, פֿאַרשאַפֿן ווייטיק. זיי ווילן אַ פֿלויים

— זאלן זיי מיך שטארקער אַ טרייסל טאָן. איך וועל זיי נישט זשאַלעווען קיין פֿלוימען...

אַזוי האָט ער מיט די בלעטער אַרײַנגעשאַרקעט דעם לערער אין אויער אַרײַן. זעט אויס, אַז דער לערער האָט זײַנע ווערטער איבערגעגעבן. דעם זומער זענען מער קיין שטעקלעך אויף אים נישט געפֿאַלן. האָט ער אַלײן, מיט דער הילף פֿונעם ווינט אַראָפּגע-וואַרפֿן פֿון די שענסטע רײַפֿסטע פֿלױמען זײַנע און מיט שמוחה געקוקט ווי דאָס קלײַנוואַרג קלײַבט זײ אויף, באַקוקט זײ, גלעט זײ און עסט זײ אויף.

— עסט געזונט — האָט ער גערוישט מיט די בלעטער.

ער בענקט נאָך די קינדער נישט נאָר אין די זומערדיקע הייסע נאַכמיטאָגס, ווען די זון שטייט איבערן קאַפּ. גאָר שטאַרק בענקט ער צו די פֿאַרנאַכטן, ווען עס איז געוואָרן קיל און שאַטנדיק. אין געוויסע פֿאַרנאַכטן, געדענקט ער, ווען אים האָט שוין אינגאַנצן צוגעדעקט דער שאַטן פֿונעם הויז, פֿלעגן קינדער זיך אומקערן מיט ביכער אין די הענט. דעמאָלט האָט אין אײן צימער פֿון דער שול געברענט אַ לאַמפּ, און ער האָט גוט געקענט זען די צוויי גרויסע שאַפֿעס מיט ביכער. אַרױסקומען פֿלעגן די קינדער אויך מיט ביכלעך אין די הענט און אַוועקגיין. אַנדערע זענען פֿאַרבליבן, געזעסן אויף דער באַנק ביים גאַניקל, נישט ווײַט פֿון אים און געזונגען. עטלעכע ווערטער געדענקט ער:

„שטערנדל, שטערנדל

בלױער שטאַפֿעטעלע“.

דער ניגון פֿונעם ליד איז געווען אַ טרויעריקער און אַוונטי-קער. ער האָט דעמאָלט אַרױפֿגעקוקט אין דער טונקלניש פֿונעם הימל און טאַקע געזען שײַנע בלױע שטערנדלעך. וואָסער שטערנדל די קינדער האָבן געמײנט, האָט ער נישט געוויסט. נאָך אַזױפֿיל יאָרן הערט ער אײַצט דעם ניגון אײַנעם בלאַזן פֿונעם ווינטל, וואָס קומט צולױפֿן פֿונעם לײַדיקן מאַרק און לױפֿט אַוועק צום פּוילישן

קלויסטער. דער ניגון האָט אים דעמאָלט פֿאַרוויגט אין אַ זיסן שלאָף. אויך איצט, איינגעבויגן, דערפֿילט ער אַ זיסע מידיקייט. אויסער דעם וואָס די קינדער האָבן אים פֿאַרשאַפֿט אַ סך פֿרייד און אַביסל אָנגעטאָן צרות, האָבן זיי, געדענקט ער, אים אויך בפֿירוש גוטס געטאָן. ווען די טעג זענען שוין געוואָרן גאָר הייס און ער האָט דערפֿילט די ערשטע פֿריידן פֿון גרינען און בלִיען, זענען פֿון דער ערד געקראַכן אויף אים שמאַלע לעבעדיקע פינטעלעך, מוראַשקעס, און געביטן זיין ליב. דעמאָלט פֿלעגן קור-מען צו אים דורך עטלעכע טעג פֿאַרלעך קינדער און אַרױפֿטאָן אויף אים ביזן קאַפּ אַ נאַסע ווייסקייט. די נאַסקייט פֿלעגט אַוועק-קומען און אין דער ווייסקייט זענען די שוואַרצע פינטעלעך מער נישט געקראַכן. אויך ווען צווישן זיינע בלעטער זענען אויפֿגעקור-מען מחנות זשוקעס וואָס פֿלעגן זיי אויפֿעסן שטיקלעכווייז, זענען געקומען קינדער און גענומען טרייסלען און אַראָפּגעטרייסלט דו זשעדנע הונגעריקע זשוקעס.

— וווּ זענען זיי איצט? איך וואָלט זיי אַרומגענומען מיט אַלע

מיניע בלעטער.

— וווּ זענען זיי איצט? — טראַכט דער בוים — געוויס שוין

אַלט און איינגעבויגן, ווי איך.

כאַטש פֿון צווייטן הויז איז ער געשטאַנען ווייט אָפּגערוקט, האָט ער מיט פֿאַרגעניגן אויף דעם געקוקט און דאָס ליב געהאַט. עס איז געווען אַ גרויס הויז מיט ברייטע פֿענצטער און אַ שויןדלענעם דאַך. אין די פֿענצטער זענען געשטאַנען קליינע טעפּע-לעך מיט בלומען. עס איז צו ווייט געווען פֿאַר אים צו זען וואָס אין שטוב טוט זיך. ווען איז הויז פֿון דער שול איז געווען שטיל, האָט ער געהערט פֿון ווייטן דאָס שטעפּן פֿון אַ ניי-מאַשין. פֿון סאַמע קאַיאָר, ווען די לופֿט איז נאָך קיל געווען ביז טיפּער נאַכט, האָט די מאַשין גערוישט. אָפֿט האָט אים דאָס רוישן אויפֿגעוועקט פֿון שלאָף און נאָך אָפֿטער פֿאַרוויגט אין שלאָף. גוט זען האָט ער געקענט די מענטשן וואָס זענען אַריין און אַרויסגעקומען.

פֿאַרשיידענע מענטשן. זיי האָבן געטראָגן אין די הענט הויזן, רעקלעך, מיניסטנס גראַבע פויערישע פעלצן. געווען אַוונטן ווען ער האָט געזען דורכן ווייטן פֿענצטער קליינע פֿלעמעלעך און דער-נאָך איז אַ גאַנצן טאַג שטיל געווען. זייער שטיל. דעם טאַג פֿלעגן די מענטשן גיין אין דעם בית-המדרש אַרײַן, וואָס ער, דער בויס, האָט קוים געקענט זען — אַ הויז פֿון ציגל מיט גרויסע פֿענצטער און אַ הויכע טיר, ווי אַ טויער. געגאַנגען זענען אַלע פֿאַמעלעך, פֿאַרטראַכט און מיט אַ יום-טובדיקן ערנסט. עס האָט לאַנג גע-דויערט ביז זיי זענען פֿון בית-המדרש צוריקגעקומען.

די מענטשן האָבן זיך אויף אים געוויינלעך נישט אומגעקוקט. דעם טאַג — יא, ער געדענקט ווי זיי האָבן זיך לעבן אים אָפּגע-שטעלט און באַקוקט. ער איז זיי געפֿעלן. אויך ער האָט פֿון דעם הנאה געהאַט און געפֿילט זיך היימישער און אויפֿגעלייגטער.

די פֿריידן און הנאה האָט ער געהאַט אין די זומער-חדשים. האַרבסט-צײַט איז ער געשטאַנען אין רעגן און אין נעפל; ווינטער — פֿאַרוויקלט אין שנייאיקע טיכער. ער האָט קוים געקענט הערן דאָס זינגען פֿון די קינדער; דעם רויש פֿון דער ניי-מאַשין. האָט ער געטראַכט פֿון זיי און אים איז גוט געווען.

אויך איצט ווערט אים לײַכטער, ווען ער דערמאַנט זיך די יונגע יאָרן. איצט, ווען ביידע שטיבער זענען נישטאַ. דער בית-המדרש איז נישטאַ. פֿון איין זײַט איז דער לײַדיקער מאַרק, אַ מאַרק אַן קראַמען; פֿון דער צווייטער — גערטנער צי פֿעלדער. קינדער זינגען נישט און וואַרפֿן נישט קיין שטעקלעך, כאַטש ער שטייט באַלאַדן מיט בלעטער און מיט פֿרוכט — זאַפֿטיקע, טונקל-בלאַע פֿלוימען.

פֿון די ביימער אַרום דעם פּוילישן קלויסטער הייבן זיך טשאַ-טעס קראַען, קרײַזן אַרום איבערן שטילן פֿאַרנאַכטיקן הימל און לאַזן זיך צוריק אַראַפּ אויף די ביימער מיט אַ בייז קראַקעריי. איבערן ייִדישן אַלטן בית-עולם זעצט זיך די זון, אַ גרויסע פֿײַער-דיקע זון, וואָס ער האָט דעמאָלט, אין זײַנע יונגע יאָרן, נישט געזען.

זי וואַרפֿט אויף אים אַ רויטע דראַענדיקע שיין. ער, פֿאַרזונקען אין
געדאַנקען, זעט זי נישט. ער זעט יענע זון, וואָס איז געהאַנגען
איבער די צוויי היזער אין זיין יוגנט, אַ מילדע זון און אַ פֿריינד־
לעכע. אין איינעם קוקן זיי אַרײַן אין אַפֿענעם פֿענצטער פֿון וואַנען
עס טראַגט זיך דער פֿריילעכער טומל פֿון קינדער.
— וווּ זענען זיי? — טראַכט ער — וואָס איז מיט זיי געשען?
עס פֿאַלט צו דער אַוונט. קילע שאַטנס, פֿילט ער, נעמען אַרום
זײַנע צווייגן מיט ברייטע שוואַרצע טרויער־בענדער.

ביאָגראַפֿיש

זישע חזן

דאָס געדענקען דעם נאָמען פֿון אַ מענטש איז פֿאַרבונדן מיט אַ געשעעניש, אָן איבערלעבעניש, אַ לאַנדשאַפֿט, אַ מעלאָדיע. כִּהָאָב דאָ איז זינען נישט קיין נאָמען וואָס איז באַרימט, נאָר דעם נאָמען פֿון אַ פשוטן מענטש וואָס עס איז אויסגעקומען צו הערן. זיינע ביינער רוען שוין צענדליקער יאָרן אויף דער פּוילישער ערד. מעגלעך, אַז ער איז פֿאַרשריבן אויף אַ מצבה וואָס ליגט אומגע-וואָרפֿן; אָדער שטייט נאָך איינגעבויען אויף אַ ייִדישן בית-עולם אין פּוילן, וווּ ס'איז געווען אַ ייִדיש שטעטל. עס ליענט אים דער ווינט, דער וואַלקן. אַ פֿאַרבלאָנדזשעטער עלנטער פּויליש קוקט אויף אים פֿאַרווונדערט. אַפֿשר איז דער נאָמען אין ערגעץ נישט פֿאַר-בליבן, ווייל דער מענטש אַליין איז געוואָרן ווינט און כּמאַרע וואָס וואַגלען איבערן הימל פֿון מייַדאַנעק. דער נאָמען קומט נישט אויפֿן זפרון, ווייל מיר הערן וועגן אים רעדן אָדער ליענען אים אין אַ בוך צי אין אַ צייַטונג.

ער קומט דווקא ווען מיר זענען מיט זיך אַליין, ווען עס איז שטיל אַרום; עס זינגט נישט דער ראַדיאָ, עס טומלט נישט די טעלע-וויזיע. ער קומט פֿון די סודותדיקע באַהעלטענישן אין זיפרון, פֿון גאָר ווייַטע פֿאַרגאַנגענע צייַטן.

בני אונדז אין שטוב האָט מען אַפֿט דערמאַנט דעם נאָמען פֿון זישע חזן; אַן דעם „רב“ נאָר מיט ליבשאַפֿט און דרך-אַרץ. צו דעם וואָס מען האָט וועגן אים געזאָגט, האָב איך זיך רעכט נישט צוגע-הערט, און ווען איך הער זיך צו וואַלט איך סייווי גאַרנישט פֿאַר-שטאַנען. זיי זענען געווען נישט פֿאַר מײַן עלטער. דאָך געדענק איך, אַז גערעדט האָט מען, אַז זישע חזן האָט געהאַט געדאַוונט אין שטיבל פֿון דעם רבּין ר' יעקב־לייבעניו און אַז ווען ער איז

געשטאנען פֿאַרן עמוד און געזונגען האָבן „די שויבן געציטערט“.
אַזא מעכטיק קול האָט ער פֿאַרמאַגט. די שטוביקע מינע האָבן
פֿון אים גערעדט ווי פֿון אַ גוטן שכן, אַ פֿריינד פֿון דער פֿאַמיליע
און דעם זיידנס אַ חבר.

איך געדענק זישע חזן גאַר צוליב עפעס אַנדערש. די פֿענצטער
פֿון זיין ווייננג, אַפֿילו גאַנץ ווייטלעך, האָבן געקוקט גלייך צו די
פֿענצטער פֿון אונדזער שטוב. זי האָט זיך געפֿונען הינטער דער
ווייבערשער שול פֿונעם גרויסן בית-המדרש, אין דער רעכטער
זייט פֿון פֿאַליש. איך געדענק דעם חדר — גרויס און פֿמעט לידיק.
אין זיין גאַנצער לענג איז דער בית-המדרש געשטאַנען אַנטקעגן
אונדזער שטוב. צווישן זיי איז געווען אַ גרויסער לידיקער פֿלאַץ,
אַ ראָוו און דער בית-המדרש-ברונעם.

ווען איך האָב אַרויפֿגעקוקט צום בית-המדרש מיט די גרויסע
הויכע פֿענצטער, האָב איך אויך געזען די צוויי קליינע פֿענצטער-
לעך פֿון זישע חזנס ווייננג. זיי זענען געווען פֿמעט ביי דער ערד,
פֿאַרצויגן אַדער נישט מיט קליינע פֿאַרהאַנגלעך, מיט אַ ליפֿטשיק,
אַמאַל אַפֿן, אַמאַל פֿאַרמאַכט. בייטאַג פֿלעג איך זען באַוועגן זיך
סילוועטן; ביינאַכט — אַ שיין פֿון אַ קליין נאַפֿט-לעמפל. אין די
פֿרייטיקס פֿאַר ליכט-בענטשן פֿלעגט מיין באַבע עטלעכע מאָל
אַריינקומען פֿון קיר און זען צי עס ברענען שוין ביי זישע חזן די
שבת-ליכט. זי איז דעמאַלט צוריקגעלאָפֿן אין קיר וואָס גיכער
אויך אַריינצוברענגען דעם שבת. זי פֿלעגט זאָגן:
— אַ געזונט אויף זישען. אַן אים וואָלט איך, חלילה, מחללה-
שבת געווען.

ווען איך האָב געהערט זישע חזן זינגען, האָבן שוין די שויבן
„נישט געציטערט“. ער איז שוין געווען אויף דער עלטער; זיין
ווייב איז געשטאַרבן און ער איז געווען דער טאַטע פֿון צוויי פֿאַר-
זעסענע טעכטער. ער האָט אויסגעזען זייער אַלט און געזען האָב
איך מער זיין געבויגענע פֿלייצע, ווי זיין געעלטערט פֿנים.
מיין חבר לייבעטשקע, בלויז מיט איין יאָר עלטער פֿון מיר,

האָט מיר אויסגעזען ווי „א גרויסער“. ער האָט געוויסט וואָס עס טוט זיך אין בית־המדרש, אין מאַרק, אין פּריוואַטע הינזער. אויך אין לערנען איז ער געווען העכער פֿון מיר, שטענדיק אזוי. ווען איך האָב אים געזאָגט, אַז באַלד וועל איך קענען דעם גאַנצן אלף־בית, האָט ער זיך באַרימט, אַז ער לערענט שוין טראָפּ. ווען איך האָב געלערנט טראָפּ האָט ער שוין געקענט עברי. אַז איך בין שוין דערגאַנגען צו חומש, האָט ער ווידער דאָס אַוועקגעמאַכט:

— חומש לערנען קליינע קינדער. איך לערן שוין חומש מיט רש"י.

אויך אויסער אין לערנען האָט ער געהאַט דערגרייכונגען. קומט ער איין מאָל צו מיר מיט דער נייַעס, אַז ער ווערט אַ משורר בייַ זישע חזן. ער וועט מיך מיטנעמען איך זאָל הערן ווי ער זינגט. זישע חזן איז געשטאַנען אויפֿן בעלעמער און אַרום אים אַ גרופּע זינגלעך. ער איז געשטאַנען צו מיר מיט דער פּלייצע. עטלעכע כּע מאָל האָב איך געזען זיין פנים אין פּראָפּיל פֿאַרגאַסן מיט אַ וואַרעמער בלייבקיט. כּאַטש אויף דער עלטער איז זיין קול נאָך געווען גענוג קרעפֿטיק. דאָס זינגען איז מיר שטאַרק געפֿעלן. זיין „כּבּקרת רועה עדרו, מעביר צאנו תחת שבתו“ געדענק איך ביז הייַנט. ער האָט דאָס צוויי מאָל געזונגען. דאָס ערשטע מאָל פּאַמע־לעך, וואָרט נאָך וואָרט, ריטמיש אַרויסגעבראַכט מיט געפּיל. דאָס צווייטע מאָל האָט ער אויפֿגעזונגען הויך, מיט געבעט און געווייזן, אַז עס האָט אַנגעכאַפּט ביים האַרץ. די ווערטער רועה און תחת האָט ער צוויי מאָל איבערגעהזרט. לייבעטשקע האָט געזאָגט:

— ער שרייַט נישט, ער כּעסט זיך נישט ווי מין רבי. ער לערנט אונדז שוין זינגען.

דעם ראש־השנה בין איך ביידע טעג געווען מיט לייבעטשקען אין בית־המדרש. מיניע אַפּיקורסישע ברידער האָב איך עס נישט דערציילט.

★

אין אַ נאָך טיפֿער באַהעלטעניש פֿון זיכרון ליגט אַ לאַנדשאַפֿט:

אין אַ גרויען רעגנדיקן טאָג, האָט מיך אסתר, זישע חזנס אַ טאָכ-
טער, אַרויסגעטראָגן פֿון שטוב. זי האָט מיך געטראָגן פֿאַרוויקלט
אין אַ שאַל איבערן ליידיקן פּלאַץ צווישן אונדזערע הינזער, אַריבער
דער קלאַדקע פֿון ראָוו, פֿאַרביי דעם בית-המדרש-ברונעם מיטן
הויכן אַטוויר. איך בין געלעגן אין שאַל ווי אין אַ נאַסן וואַלקן.

זי האָט מיך געבראַכט צו זיך אין וויינינג, וווּ קיינער איז ניט
געווען. אַ גרויסער חדר כּמעט ליידיק. זי האָט מיר אַרומגעווישט
דעם פנים, די הענטלעך און אַוועקגעשטעלט ביי דעם פֿענצטער:
— קוק, דאָס טראָגט מען אַוועק דיין מאַמען.

איך האָב אַרויסגעקוקט. דער הימל איז געווען געדיכט פֿאַר-
וואַלקנט. עס האָט שטאַרק גערעגנט. דורך דער נאַסער גרויקייט
האָב איך קוים געזען אונדזער שטוב. אין אַ זייטיק פֿענצטער איז
געווען האַלב ליכטיק. אַ געזעמל מענטשן איז אַרויסגעקומען, געט-
ראָגן אין דער הייך עפעס שמאַלס און טונקלס. די מענטשן האָבן
געשפּאַנט גיך, גיך, כּמעט געלאָפֿן. דאָס שמאַלע און טונקעלע איז
דער הייך איז אויך געשווומען גיך, גיך, אַריין אין די וואַלקנס.
אסתר דעם חזנס האָט מיך אָנגענומען ביי דער האַנט. ביידע
האָבן מיר געקוקט אויף די ריטשקעס טרערן וואָס זענען גערונען
איבער דער שויב.

זישע חזן מיט זיין צווייטער טאָכטער זענען געווען אויפֿן וועג
צום בית-עולם, אין דעם געזעמל איילנדיקע.

חבר נעכעס

דעם נאָמען נעכעס האָב איך געהערט ווען איך בין אַלט
געווען אַ יאָר זיבן-אַכט. פֿון דעמאָלט אָן האָב איך זיך אויף דעם
נאָמען נישט אָנגעטראָפֿן, נישט אין לעבן און נישט אין דער ליטע-
ראַטור. נעכעס איז דער גענעטיז פֿונעם ווייבערשן נאָמען נעכע,
ווי לעיעלעס איז עס פֿונעם נאָמען לאהלע, פֿאַנעטיש אויסגעלייגט;
באַשעוויס — בת-שבע'ס.

איך לערן זיך אין דער ייִדישער שול. אין שול בין איך ביו

דריי נאך מיטאג. נאכן טאג די היימארבעט קום איך ווידער אין שול אריין. א סך קינדער קומען. מיר זיצן אין ביבליאטעק, שפילן דאמקע אין קלוב, זינגען לידער אין דרויסן אויף דער באַנק. אין שול איז צו זען און צו הערן. מענטשן קומען בייטן אָדער לייענען ביכער; דער דראַמאַטישער קרייז מאַכט רעפּעטיציעס. עס גרייט זיך דער כאָר מיט נייע לידער; יונגוואַרג קומט אויף ראַנדקעס. די מענטשן וואָס קומען, זאָגן, אַז זיי זענען ייִדישיסטן, סאַציאַליסטן. נישט אַלע זאָגן דאָס זעלבע. זיי אַמפּערן זיך, קאָכן זיך, שרייען. אויך איך בין אַ ייִדישיסט. איך האָב ליב ייִדיש, מיין ייִדישע שול. מיין גוטע באַבע רעדט ייִדיש, די ברידער זענען ייִדישע שרייבער. איך בין אויך אַ ייִדישער סאַציאַליסט. איך ווייס אַז אויף דער וועלט זענען דאָ אַרעמע און רייכע. עס דאַרף אַזוי נישט זיין. מיר האָבן שוין געלערנט „באַנצע שווייג“, אַפֿילו געמאַכט אַ משפּט איבער אים און אים פֿאַרמשפּט הלמאַי ער שווייגט, ער פּראָטעסטירט נישט, מאַכט נישט קיין רעוואָלוציע. איך האָב שוין אויך געלייענט גאַרקין, מיכאַלעוויטשן, געלייענט וועגן סיביר און געזונט גען רייזינס „הוליעט, הוליעט בייזע ווינטן“.

אַ סך פֿון די מענטשן זענען בונדיסטן. זיי שאַפֿן געלט פֿאַר דער שול, ברענגען אַראָפּ לערערס, פֿאַרשפּרייטן ייִדישע ביכער און צייטונגען. בין איך שטאַרק צופֿרידן ווען אַ מיידל פֿון בונד קומט צו צו מיר און זאָגט איך זאָל קומען צו דער פֿייערונג פֿון ערשטן מאַי, וואָס וועט זיין ביי איר אין הויז. עס קומט אַ חבר פֿון ראָוונע, חבר נעכעס.

ראָוונע איז אַ גרויסע שטאָט און חבר נעכעס פֿון ראָוונע מוז זיין אַ וויכטיקער טוער פֿון „בונד“, און דער ערשטער מאַי איז אַ גרויסער יום־טובּ ביי אַרבעטער. זיי גרייטן זיך צו דער רעוואָלוציע. דאָס צימער איז געווען פֿול מיט מענטשן. אַ סך פּנימער זענען מיר געווען היימיש. איך האָב זיי געזען אין שול. עס האָט זיך שטאַרק געטומלט און איינער דעם אַנדערן האָט געבעטן רעדן שטיל. מע איז געזעסן אויף בענקעלעך, אויף אַ טאַפּטשאַן, אויפֿן

בעט און אויף דער פֿאָדלעגע. אין צימער איז געווען זייער טונקל, ווייל דאָס קליינע פֿענצטערל איז געווען פֿאַרהאַנגען. איך בין געזעסן אויפֿן דיל נעבן בעט. איינער האָט גערעדט. דאָס איז געווען חבר נעכעס. איך האָב געהערט די ווערטער: אַרבעטער, חברים, עקספּלאַטאַציע, שטרייט, רויטע פֿאַן, רעוואָלוציע.

דאָ איז עפעס געשען. צי דער רעדנער האָט דערציילט די געשיכטע אַז „שרה־לאה האָט אַרויסגעלאָזט די הינער פֿון שטייג און אויסגעשריגן: זאָל לעבן די רעוואָלוציע“, צי איך אַליין האָב זיך דערמאַנט דעם זאָך — פֿאַר מיר איז געשטאַנען די צעקאַכטע יידענע מיט צעפּלאַשעטע עופֿות אַרום איר און אין האַנט האָט זי געהאַלטן אַ שטאַנג, אין דער צווייטער אַ רויטע פֿאַן און געשריגן: זאָל לעבן די רעוואָלוציע!

דאָ דערזע איך אויף אַן אמת ווי פֿון אונטערן בעט, ווי איך זיך, שפּאַצירט אַרויס אַ גרויסע געלע הון, זי צעשפּרייט די פֿליגל און בלייבט זיצן לעבן מיניע פֿיסלעך. נאָך איר שאַרט זיך אַרויס אַ האַן מיט אַ פֿייערדיקן קאַם. ער הייבט אויף דעם האַלדז, וויל אַ קריי טאַן און טוט נישט. ער קוקט אויף מיר מיט גרויסע געלע אויגן. איך האָב זיך דערשראַקן. אפֿשר זענען זיי פֿון שרַה־לאהס עופֿות. באַלד וועלן מיר אַרויסגיין אין גאַס מיט רויטע פֿענער; גיין איבערן שאַסיי אין אַ דעמאַנסטראַציע. אַנטקעגן וועלן אַנקור־מען סאַלדאַטן, זיי וועלן שיסן. די מורא וואַקסט אין מיר. איך ריר אַן די הון, אַן אמתע הון. איך פֿיל אירע פֿעדערן. איך פֿיל אַ וואַרעמע הויט. אויך דער האַן איז אַ לעבעדיקער. ער האָט אַוועקגעשפּאַ־צירט איבער אַנדערע פֿיס.

איך האָב זיך אין פּאַניק אויפֿגעהויבן און אַרויס אין גאַס, גערוקט זיך פֿאַרביי די הינער מע זאָל מיר נישט זען. אין מאַרק האָב איך אָנגעהויבן גיין פּאַמעלעך. דאָ איז דער פּוילישער „פּאַס־טערונעק“. דאָ שטייט פּאַליציי. זיי ווייסן אַז עס איז דער ערשטער מאַי; אַז עס קומט פֿאַר אַן אומלעגאַלע פֿאַרזאַמלונג. זיי וועלן קומען און אַלעמען אַרעסטירן.

פֿאַר מײַנע אויגן איז איצט דער גאַנצער מאַרק פֿול געווען מיט עוֹפֿות, נישט נאָר שוּה־לאַהס. אַלע הינער און הענער וואָס איך האָב געקענט פֿון לייענען, פֿון זען, זענען איצט געווען אויפֿן מאַרק, אַרום די קראַמען, אויף די בערגלעך מיסט, אין די קאַלזשעס, אומעטום הינער, הענער, גענדז מיט רויטע פֿיסלעך, מיט געלע שנאָבלען מיט רויטע קאַמען, צעפּלאַשעטע, מיט אויסגעשטרעקטע פֿליגל. דאָ איז געווען די הון פֿונעם ליד „שפּילן מיר אין קעסטע-לעך“, אַ ליד געזונגען אין קינדער-גאַרטן — אַ ווייסע הון וואָס זיצט אויף אַ ווייס גרויס איי; דאָ איז געווען דער האָן פֿונעם זעלבן ליד. ער איז געשטאַנען מיטן גאַרגל פֿאַרבויגן און געוואַלט אַ קריי טאָן. עס זענען אַנגעקומען אַנדערע עוֹפֿות — הינער וואָס האָבן פֿריילעך געפּאַטשט מיט די פֿליגל — מיר זענען פֿריי! זאָל לעבן די רעוואָלוציע! עס האָבן זיך אַ לאַז געטאָן די שטרייקנדיקע עוֹפֿות פֿון שלום-עליכמיס „כפרות“, הינער, הענער, אַלטע קאַטש-קעס, קליינע הינדעלעך, אויסגעפּאַשעטע גענדז און אינדיקעס. זיי האָבן נישט געשרייען און נישט געליאַרעמט ווי בני שלום-עליכמען. זיי זענען שטיל געווען, מאַדנע שטיל. אַ האָן האָט צוויי מאַל צעשפּרייט די פֿליגל, אויסגעשפּרייט דעם האַלדז, געוואַלט אַ קריי טאָן — און נישט געקענט. עטלעכע גענדז זענען אַנגעלאַפֿן, גע-קלאַפט מיט די ברייטע שנאָבלען, אַבער קיין קלאַנג האָב איך נישט געהערט, פֿאַרוואָס זענען זיי אזוי שטיל? האָבן זיי מורא פֿאַרן „פּאַסטערונעק“? פֿאַר די פּאַליציאַנטן?

איך בין אַריין אין שטוב אַ נאַסער פֿון שווייס. איך האָב זיך געוואַלט דערמאַנען וואָס עס איז געשען. וווּ בין איך געווען? ווי האָט אויסגעזען חבר נעכעס? די הינער און הענער וואָס זענען נישט געווען און איך האָב זיי געזען. האָט זיך פֿאַרענדיקט די אומלעגאַלע פֿאַרזאַמלונג? האָט עמעצער מיך געזען? איך האָב באַשלאָסן, אַז דאָס אַלץ זאָל בלייבן אַ סוד און עס איז געווען אַ סוד — ביז איצט.

דער נעכטן גייט אונדז נאך

אין ווארשע האָב איך אַ געוויסע צייט געווינט אויף קופיעצ-קעגאַס. דאָס איז געווען אַ קליין געסל צווישן די נאַלעווקעס און זאַמענהאַף. אין גאַנצן דרייַ הויפֿן רעכטס און דרייַ הויפֿן לינקס. ייִדן פֿון אַנדערע געגנטן, די יוסטע, האָבן פֿון דעם געסל נישט געוויסט. שטענדיק איז דאָ געווען אַ באַוועגונג פֿון מענטשן וואָס האָבן געאַיילט אַהין און צוריק. פֿון זאַמענהאַף האָט זיך דערטראָגן דאָס קלאַפֿן פֿון וועגענער איבערן ברוק, די קולות פֿון סטראַגאַנעס און הויפֿזינגער; פֿון די נאַלעווקעס — אַ פֿליסיקער אומרויקער טומל און דאָס דינע זילבערדיקע קלינגען פֿון טראַמי-ווייען.

אין די אַוונטן איז אין געסל געווען פֿינצטערלעך. עס האָט אויסגעזען ווי אַ געהיימער טונעל צווישן די צוויי באַלויכטענע גאַסן.

איך האָב געווינט מיט נאָך אַ סטודענט אין אַ קליין צימער אויפֿן פֿערטן שטאַק. פֿון דער ווינונג זענען מיר געווען צופֿרידן. דער באַלעבאַס האָט עס געהאַלטן ריין און ווינטער איז געווען גענוג וואַרעם. ער איז געווען אַ שנידער. ביים אַרייַנקומען זענען מיר פֿאַרבייגעגאַנגען זיין „וואַרשטאַט“. ער מיט זיין עלטערן זון און צוויי טעכטער זענען געזעסן געבויגן איבער דער ניי-מאַשין, אַדער מיט נאָדל און פֿאַדעם אין האַנט, איבער אַ גרויסן טיש פֿאַר-לייגט מיט קליידער. „נישט גרינג פֿאַר אַ שנידער צו קאַרמענען פֿינעף מנילער“, האָט מיר זיין זון אַ מאַל געזאָגט. האָט אונדז דער ייד אַפּגעהיט, געמאַכט שליסלען צו דער טיר, טאַמער קומען מיר שפעט. ער האָט אַוודאי שטאַרק באַדאַרפֿט האָבן די פֿערציק זלאַ-טעס אַ חודש. וועגן זיך האָט ער געזאָגט, אַז ער איז נישט פֿון די פֿראַסטע שנידערס. ביי אים האַלטן זיך שטענדיק אויף סטודענטן, קיין אַנדערע וועט ער צו זיך אין הויז נישט אַרייַנלאָזן.

עס איז געווען אַ ווײַנונג אין סאַמע מיטן פֿון ייִדישן וואַרשע. מינוטן גאַנג צו דער גענשע מיט די גרויסע סודותדיקע קראַמען פֿאַרלייגט מיט קנוילן מאַנפֿאַקטור; צו דער ענגער ליכטיקער קאַרמעליצקע, וווּ פֿון די פֿענצטער האָבן אַרויסגעשיינט קראַוואַטן, העמדער, ווייבערשע אַנטוועכצן; צו דער גראַמער לעש, וואָס האָט אויפֿגעפֿנט אַ הויכן ליכטיקן הימל; צום קראַשינסקי־גאַרטן, וווּ עס האָבן אין די פֿאַרנאַכטן געבושעוועט פּוילישע כּוּליגאַנישע סטודענטן.

*

וואָס עפעס פּלוצעם דאָס וואַרשעווער קופּיעצקע געסל פֿון פֿופֿציק יאָר צוריק? איך בין אַנגעקומען קיין תּל־אביב מיט דער באַן פֿון חיפֿה און זוך אַרום דעם באַס, וואָס וועט מיך ברענגען קיין גבעתיים. איך שטיי און וויל זען אַ פנים וואָס זאָל מיר זאָגן, אַז איך קען רעדן ייִדיש. גייען מענטשן פֿאַרביי פֿון לינקס, פֿון רעכטס; זיי יאָגן זיך; עס איז זעקס פֿאַרנאַכט און זיי אַיילן זיך אַהיים, צום אַוונטברויט. ווי־זשע שטעלט מען אַזעלכע אָפּ? דערצו זענען די פּנימער ערנסט, פֿאַריאַגט, אומגעדולדיק, קיין איינס איז נישט היימיש.

איך נעם אַליין זיך אַן מיט געדולד, באַטראַכט די הייזער, די באַסעס וואָס פֿאַרן פֿאַרביי. אפֿשר וועל איך דערזען מינעם? פֿון דער ווייטן זע איך אַ מאַן, ער גייט אין מיין ריכטונג פֿון דער צוויי־טער זייט פּלאַץ וואָס טיילט אונדז אָפּ. אויך ער גייט גיך. דאָס העמד צעפֿענט, דאָס פנים אָפּגעברענט, בריוו, פֿון די פּנימער וואָס איך פֿלעג זען פֿאַר דער מלחמה אין פּוילן. גיב איך אַ טראַכט מיט מענדעלעס לשון: דער איז פֿון מיניע פּאַרשוינען. זיכער בין איך נישט. ווען ער קומט נאָענט צו מיר נעם איך זיך אַן מיט קוראַזש:

— קענט איר מיר ווייזן וווּ דער באַס 31 איז?

ער שטעלט זיך ראַפּטום אָפּ; באַקוקט מיך:

— קומט מיט מיר.

ער אַיילט זיך און קוקט אויף מיר פֿון דער זייט.

- פֿון וואָנען ?
- ניו־יאָרק.
- אַ, געלאָפֿן נאָך גאַלד! אַ סך האָט איר אָנגעקליבן ?
- אַ פֿולן פּלעצאַק.
- איר זענט אַ פּוילישער! פֿון וואָסער שטאַט ?
- פֿאַר דער מלחמה געלעבט אין וואַרשע.
- וואַרשע ? וווּ האָט איר געווינט ?
- אויף אַגראַדאַווע, קופּיעצקע...
- קופּיעצקע ? וועלכער נומער ?
- זעקס.
- זעקס! איך האָב געווינט אויף קופּיעצקע זעקס!
- מיר בלייבן ביידע שטיין און קוקן זיך פֿאַרווונדערט אָן. ער ווייזט מיר מיט דער האַנט :
- אַט דאָרט וועט באַלד אָנקומען אייער באַס. שלום, שכן!

*

דער נעכטן גייט אונדז נאָך אין ישראל און אין אַמעריקע, אין חלום און אויף דער וואַך; אין ליד און אין דערציילונג. כמעט אין יעדן אַרטיקל און אין יעדער רעדע לכבוד דעם 90טן געבוירנטאָג פֿון דיכטער י. פּאַפּיערניקאָוו איז דערמאָנט געוואָרן זײַן ליד „זאָל זײַן“. דאָס ליד איז געזונגען געוואָרן פֿון דער ייִדישער יוגנט אין די פּוילישע שטעטלעך אין די צוואַנציקער און דרייסיקער יאָרן. ס׳איז געזונגען געוואָרן פֿון די אינטעליגענטע און טראַכטנדיקע. עס איז אַ פעסימיסטיש ליד; אָבער יוגנטלעכע האָבן דאָס געזונגען מיט אַ פֿריילעכן אָפּטימיסטישן ברען, ווי עס טוען יונגע מענטשן ווען זיי ווילן פֿאַרטרייבן דעם טרויער. דאָס ליד איז זיי געווען נאַענט און זיי האָבן אויך געוויסט דעם נאָמען פֿונעם מחבר פּאַפּיערניקאָוו, פּונקט ווי זיי האָבן געוויסט די נעמען פֿון אַלע אַנדער-רע, וועמענס לידער זיי האָבן געזונגען: אברהם רייזען, שמעון פֿרוג, משה קולבאַק, יהואַש, נאָמבערג.

די געשיכטע פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור דערציילט אונדז:

אין יענע יארן, צווישן ביידע וועלט-מלחמות, איז די יידישע ליטע-ראטור געווען אין סאמע בלי. זי האט, ווי אלע אנדערער ליטע-ראטורן, געחלומט פֿון דער ישועה וואָס וועט סוף-כל-סוף קומען. די יוגנט איז אַרומגעגאַנגען מיט חלומות פֿון אַ „שיינער וועלט“, פֿון אַ „באַפֿרייטער מענטשהייט“, פֿון אַן „אייגענער היים“. וועגן אַט-די חלומות האָט דערציילט פּאַפּיערניקאָוס ליד; דערציילט וועגן דעם אויסגעחלומטן און וועגן ספֿקות. האָט דאָס די יידישע יוגנט אויפֿגעכאַפט און מיטגעזונגען מיטן דיכטער.

דאָס ערשטע מאָל האָב איך געהערט זינגען דאָס ליד אַ תּלמי-דה פֿון אונדזער יידישער עלעמענטאַר שול. זי איז געווען עלטער פֿון מיר. איך האָב דערנאָך לאַנג געטראַכט פֿון „שלעסער אין דער לופֿט“ און פֿונעם סודותדיקן קאַליר, וואָס איז „בלוייער פֿון בלוי“. שפעטער האָב איך עס געהערט זינגען עלטערע יינגלעך און מיידלעך, וואָס האָבן נישט געזען פֿאַר זיך קיין צוקונפֿט אינעם קליינעם שטעטל. האָבן זיי געחלומט פֿון דער „גרויסער, ווייטער וועלט“. זייער געזאַנג איז געווען מונטערער און מיט אַ צו-להכעיס-דיקער יום-טובֿדיקייט.

היינט, ווען מיר הערן זינגען אַדער דעקלאַמירן דאָס ליד, הערן מיר דאָס קול פֿונעם נעכטן; פֿאַרנעמען מיר דעם ציטער אין געמיט פֿון דער דעמאָלטיקער וועלטלעכער יידישער יוגנט; וואָס האָט געלעבט מיט האַפֿענונגען און ספֿקות, מיט דערגרייכונגען און דורכפֿאַלן.

אינעם יזכור-בוך פֿונעם וואַלינער שטעטל ראַטנע, אַרויסגע-געבן אין בוענאַס-איירעס (רעדאַקטאָרן: יעקב באַטאַשאַנסקי און יצחק יאַנאַסאָוויטש) אין יאָר 1954, שרייבט איינער אין זיינע זכור-נות פֿון די פֿריע יוגנט-יאָרן:

„עס געדענקען זיך די ליכטיקע זומער-נעכט אויפֿן ראַטנער שאַסי. פֿון שטעטל זעען זיך נאָר די גלאַנציקע דעכער און די לאַמטערנעס. אויפֿן וועג לאַזן זיך אַרויס לאַנגע שורות יונגוואַרג. מען זינגט, מען לאַכט. אין ווייטן ליכט פֿון דער לבנה זענען די

ווייטע מיידלשע בלוזקעס נאך ווייטער. איין גרופע זינגט „מדוע העולם הפוך כל כך“, די צווייטע — „זאל זיין אז איך בוי אין דער לופט מינע שלעסער“. אין די לידער איז טרויער און פרעטענזיע.“

*

פֿון דעם באַשריבענעם בין איך געווען אַן עדות. מה שעבר עבר, וואָס געווען איז געווען, דאָך לאַזט ער זיך נישט פֿאַרגעסן, דער נעכטן. ער גייט אונדז נאָך.

דאָ נישט לאַנג צוריק, האָב איך געלייענט שמואל איזבאַנס זכרונות וועגן שלום אַש. איזבאַן דערציילט, אַז שלום אַש האָט עטלעכע יאָר געווינט אין וואַלאַלאַוועק. איך בין קיינמאַל אין וואַלאַלאַוועק נישט געווען און נישט געטראַכט פֿון דער שטאָט. איצט האָט דאָס דערמאָנען זי געעפֿנט אַ פֿענצטערל צו מייענע קינדער-יאָרן. אפֿשר בלויז אַ שנייבעלע אינעם פֿענצטערל. איך האָב געהאַט אַ לערערין, וואָס האָט געשטאַמט פֿון וואַלאַלאַוועק. איר נאָמען איז געווען ליובראַניעצקי. אַן עלף-יאָריק ייִנגל פֿון דער פּוילישער פּראָווינץ, פֿון „די קרעסן“, האָט בלויז אין זיין פֿאַנטאַזיע געקענט זען אַזאַ לערערין: שלאַנק, בלאַנד, מיט אַ ליכטיק פנים און שמייכלענדיקע אויגן און מיט אַ קלינגענדיקן זאַפֿטיקן פּויליש, וואָס אין מיין שטעטל האָט מען נישט געהערט צווישן ייִדן. זייער יונג נאָך האָט זי אַרומגעשוועבט איבערן קלאַסימער אין איר ווייטער בלוזקע און צעפֿאַכעטן קליידל, און מיר, די תּלמידים, האָבן זי מער געזען ווי געהערט. צווישן די עלטערע לערער-מענער, איז זי ביי אונדז געווען די יונגע לערערין, אַ מיין יום-טוב אין מיטן דער וואָך. אַט דאָס לעבעדיקע, טאַנצנדיקע, פֿריילעכע ייִדיש מיידל האָט מיט אונדז געלערנט, געדענק איך, סלאַוואַצקיס „סמוטנאַ מי באַזשע“ (ס'איז מיר אומעטיק, גאַט!) און געוואַלט האָט זי, אַז מיר זאָלן די פֿאַעמע נישט בלויז שייַן לייענען, נאָר אויך לערנען אויף אויסנווייניק. איך דערמאָן זיך נישט צי איר ליכטיק פּנימל האָט ביים לערנען טאַקע איבערגעגעבן דעם טרויער פֿונעם ליד, אָבער פֿראַגמענטן פֿון דעם געדענק איך ביז הייַנט.

מיר האָבן ווייניק אין דער ייִדישער ליטעראַטור וועגן דער עפּאָפּייע פֿונעם ייִדישן לערער; וועגן זײַנע שוועריקייטן, אידעאָ-ליזם, חלומות, דערגרייכונגען; ווייניק וועגן זײַן פּערזענלעכן לעבן. וועגן דעם וולאָצלאַווקער יונגן מיידל ליבראַניעצקי איז פֿאַר-צײַכנט אין יזכור-בוך „די אומגעקומענע לערער פֿון צישא-שולן אין פּוילן“:

„עטקע ליבראַניעצקי איז געווען אַ געבוירענע פֿון וולאָצלאַ-וועק, בײַ דער ווייסל. אַ טאַכטער פֿון אַ טאַטן אַ שוסטער. זי האָט געענדיקט אַ פּוילישע גימנאַזיע, דורכגעמאַכט אַ פּעדאַגאָגישן קורס און זיך געווענדעט צו דער „צישא“ נאָך אַרבעט. זי האָט געלערנט פּויליש און פּוילישע געשיכטע, אָבער נישט געווען קײן פֿרעמדע „פּוילישע לערערין“, נאָר אַן אײגענער גליד פֿונעם לערער-קאָ-לעקטיוו. די קינדער האָבן זיך געקלעפט צו איר... אויף וויפֿל די שול האָט זיך אין איר אַרבעט גענויטיקט אַחוץ די לעקציעס, איז זי גרייט געווען אַוועקצוגעבן איר גאַנצע צײַט. דאָס אויסצאלן די לערער דעם לויזן איז געווען קריטיש — האָט עטקע קײן טענות נישט געהאַט. ווען אײן מאָל האָט איר די נויט שוין גאָר שטאַרק צוגעדריקט, האָט זי זיך וועגן דעם פֿאַרטרויט דעם פֿאַרוואָלטער און — ווי אַ קינד זיך פֿונאַנדערגעוויינט.“

דאָס וולאָצלאַווקער ייִדישע מיידל ליבראַניעצקי, איז אײנע פֿון די טױזנטער ייִדישע (און העברעיִשע) לערערס וואָס זײער לעבן וועט בלײַבן אומבאַקאַנט סײַ דער געשיטע, סײַ דער לײַטע-ראַטור.

זאָל איר נאָמען דערמאַנט ווערן.

נאַסטאַלגיע אין לידער פֿון דרײַ פּאָעטן

נ. סטוטשקאָוו האָט אין זײַן „אוצר פֿון דער ייִדישער שפּראַך“ אַרײַנגענומען דעם טובסטאַנטיוו נאַסטאַלגיע אין דער סביבה פֿון די ווערטער בענקעניש, פֿאַרלאַנג, ווונטש, באַגער, חשק, בענק-שאַפֿט, הײם-בענקעניש, לעכצונג, הונגער, אויך הײם-וויי (מיט אַ באַוואַרעניש) און אַנדערע. מען קען די אַלע שאַטירונגען, אַדער מײנען, געפֿינען אין דער פּאָעזיע.

דער גרויסער ייִדישער ישוב אין אַמעריקע האָט נישט קײן אײגן-געבוירענעם פּאָעט, וואָס האָט געשריבן, אַדער שרײַבט, אין ייִדיש. די פּאָעטעסעס וואָס זענען דאָ געבוירן (כײקע אײבעלסאָג, ר. ז. ליליען) זענען באַלד פֿאַרשווונדן. די ייִדישע פּאָעזיע אין אַמעריקע איז געשאַפֿן געוואָרן פֿון אײמיגראַנטן. זײ זענען געקומען מיט אַן אײמיגראַנטיש געמיט און מיט סאַציאַלע און נאַציאָנאַלע אידעאַלן. די אידעאַלן קען מען געפֿינען אין דער טעמאַטיק, דאָס געמיט און דעם ליריזם פֿון זײערע לידער.

די געקומענע האָבן געלעבט אין צוויי וועלטן, אַדער הײמען : די אַלטע הײם, ווױזן זײ האָבן געבענקט ; די נײע — וואָס האָט זײ געשראַקן. אין אַ ליד, געשריבן אין ניו-יאָרק, אין יאָר 1897 דערציילט אונדז דער דיכטער אברהם ליעסין וועגן דעם פּאָעט-אײמיגראַנט, וואָס איז אין קלעם פֿון בײדע וועלטן. ער האָט טענות צו בײדע. כאַטש אײנעם ליד איז נישט פֿאַראַן דער עמאַציאָנעלער עלעמענט פֿון בענקשאַפֿט, מעדיטירט ער וועגן דעם : „און מײן האַרץ האָב איך דאָך איר געלאָזן“ — דער אַלטער הײם.

די אַלטע הײם

איך האָב פֿרײלעך געשענקט איר מײן יוגנט,
די חלומות די שענסטע, די בעסטע ;

איך האָב הייליק געשוואָרן איר טרייהייט,
די קרבנות די שווערסטע, די גרעסטע.

און ניט ליב איז געווען איר מיין ליבשאַפֿט,
און זי האָט מיך צו וואָגלען געצווונגען,
און מיין האַרץ האָב איך דאָך איר געלאָזן,
און אין האַרצן — דעם חלום דעם יונגן.

און איר בלאַנדזשע אַרום, ווי אַ פֿרעמדער,
אַן אַ ציל אויף דער וועלט, אַן אַ שטרעבן,
און איר האָב ניט פֿאַר וועמען צו שטאַרבן,
און איר האָב ניט פֿאַר וועמען צו לעבן.

דאָס ליד איז טרויעריק פעסימיסטיש. עס רעדט צום לייענער
מיט דער איבערצינגדיקער, דעמאָלטיקער שפראַך פֿון „טרייהייט
און קרבנות“, פֿון „לעבן און טויט“. מיר פֿאַרשטייען דאָס געמיט
פֿון דיכטער, אַז ער קען זיין אַלטע היים ניט פֿאַרגעסן. מיט צענדלי-
קער יאָרן שפּעטער, אין 1932, שרייבט א. ליעסין, אַן אַנדער אויפֿ-
ריכטיק פֿאַטעטיש ליד, אַ סך קלאַרער:

היים מיין, דו גרויסע געפֿענגעניש

...לאַנד מיין, אַ גרויסע געפֿענגעניש!
ווייס איך דיין וויסטקייט און וויי!
ציט מיך צו דיר דאָך אין בענקעניש
צענדליקער יאָרן אַזוי.

דאָס ליד איז גענומען פֿונעם בוך „לידער און פֿאַעמען“, באַנד
צוויי, זייט 214, אַרויסגעגעבן פֿון „פֿאַרווערטס אַסאָסיאָיאַשאַן“,
ניו־יאָרק, 1938, און טראַגט דעם נאָמען „היים מיין, דו גרויסע
געפֿענגעניש“. פֿאַרוואָס די ערשטע שורה פֿון דער ציטירטער צוויי-

טער סטראָפֿע איז אַנדערש, ווערט נישט קלאָר. אויך ווייטער רעדט ער וועגן „היים“ און נישט „לאַנד“. ער רעדט אַפֿילו וועגן צוריק-קומען. „קומען אַ זון אַ דערווייטערטער, ווידער צום היימישן ליים“. אויך אַנדערע האָבן געשריבן וועגן דעם ווילן, באַגער, לעב-צונג, הונגער (די נאָענטע שכנים פֿון „בענקעניש“, ווי עס זאָגט נ. סטוטשקאָוו). אַ שטייגער, מיכל קאַפּלאַנס „צוריק אַהיים“, אַ לאַנג דעקלאַמאַטאָריש בדחניש ליד מיטן באַקאַנטן „אַהיים וועל איך פֿאַרן קיין וולעדניק“.

גאַר אַנדערש זענען די לידער פֿון מאַני לייב און יעקב אַדלער. נאַסטאַליגע-בענקשאַפֿט רופֿט אַרויס די שענסטע און איידלסטע געפֿילן ביים מענטש. ליבשאַפֿט, צאַרטקייט, נאַקעטקייט, טריישאַפֿט, וואַרעמקייט; בענקשאַפֿט דערמאַנט היימישע פּנימער, אויגן, באַ-וועגונגען, לאַנדשאַפֿטן, קאָלירן; בענקשאַפֿט דערמאַנט איבערלע-בונגען, פֿרייד און טרויער, אינטימקייט. זי מאַכט דאָס ליד שענער, לירישער. זי ברענגט צוריק די שיין פֿון אַ וואַרעמער זון, דאָס היימישע פּלאַפלען פֿון רעגן, די ליכטיקייט פֿון אַ שניי, וואָס האָט אַמאָל דערפֿרייט.

אין מינע יונגע יאָרן געדענק איך האָט מען אַפּגעלאַכט פֿון אַזאַ „סענטימענטאַליזם“, געוואָלט פֿון אים פּטור ווערן; נישט פֿאַר-שטאַנען, אַז עפעס שיינס וועט גיין פֿאַרלוירן. ווי אַ ביישפּיל פֿון אמתער טיפֿער בענקעניש וועלן מיר נעמען איינס פֿון מאַני לייבס ערשטע לידער „ביים פֿענצטער“. די לעצטע שורות:

ווי וויינט זיך דאָס אַ גרויסער מענטש אין מיטן נאַכט אַזוי,
ווען אויף די שטומע גאַסן שפּרייט זיך אויס אַ שניי ?
כיוועל אַנצנידן אַ לאַמפּ... אויף יענער זייט פֿון אַקעאַן,
אויף יענער זייט, איז דאָרט אַ לאַנד אַזאַ פֿאַראַן,
און שניי איז דאָרט, און שניי איז דאָרט...

ווי אַ סך לידער פֿון מאַני לייב, איז דאָס ליד נישט דערזאָגט.

דער דיכטער נעמט אונדז אריין אין זיין טרויעריקער שטימונג און לאזט אונדז אליין. מיר זענען אינעם לאַנד פֿון שניי, וואָס איז די אַלטע היים. זיין בענקשאַפֿט האָט אונדז געבראַכט אַהין. די באַקאַנט־טע לאַנדשאַפֿט מאַכט גרינגער דאָס געמיט. דאָס איז סינישט־דער־זאַגטע פֿונעם ליד. דאָס וואָס דער דיכטער האָט געוואַלט דער־גרייכן.

נאָסטאַלגיע האָט געבראַכט מאַני לייבן אַנצושרייבן זיינע צוויי גרויסע און שיינע פּאָעמעס פֿאַר קינדער „ינגל צינגל כּוואַט“ און „בלימעלעך קרענצעלעך“. אויך לידער וועגן זיין שטעטל ניעזשין, וועגן דעם רוסישן פּאָעט יעסעניץ. מיט ווייטיק שרײַבט ער וועגן חורבן :

...זיי זײַנען דאָרט, אַ גאַט, געווען אַ סך, אַ סך,
אַזעלכע לעבעדיקע און אַזעלכע בראַווע,
אַזעלכע שטאַלטגע, בערדיקע און קוטשעראַווע,
און מיט אַ ווונדערלעכער אויסטערלישער שפּראַך.

דאָ יאַמערט די בענקשאַפֿט, ווייל ס'איז פֿאַרלוירן געגאַנגען נישט בלויז אַ לאַנדשאַפֿט, נאָר אַ לעבעדיק פֿאַלק. דאָס איידעלע געפֿיל פֿון דיכטער גייט אַריבער אין אַ צאָרן: „און סאַראַ מערדערייַ איז דאָרט געווען!“ (פֿון סאַנעט „זיי“).

איך ווייס נישט וויאַזוי מען האָט בשעתו, ווען דאָס ליד איז אַפּגעדרוקט געוואָרן, רעאַגירט. איך האָב אין זינען י. אַדלערס „זילבער־וואַלקן, פּערל־וואַלקן“. עס איז איינס פֿון די שענסטע און געראַטנסטע בענקשאַפֿט־לידער אין דער ייִדישער פּאָעזיע. אויסער דעם ליריזם אינעם ליד האָט מען אין יענער צײַט געדאַרפֿט באַווונדערן אויך די געלונגענע פֿאַרם פֿון אַזוי־געריר־פֿענעם „ווינסן פֿערו“ וואָס איז די יאָרן פֿון שפּעטערדיקן אינזיכזיזם האָט מען אים געהאַלטן פֿאַר אַ גוואַלדאָוונער דערגרייכונג; און נישט נאָר דאָס פֿעלן פֿון גראַמען, נאָר אויך די קורצע איין־און־צוויי־ווערטערדיקע שורות. זייער מעלאָדישקייט און האַרציקייט.

אויך איצטער דארפֿן מיר דאָס באַוווּנדערן. איך האָב נישט געהערט
דאָס ליד קיינמאָל זינגען, דעקלאַמירן, רעציטירן. עס איז אַ ליד
אויף אינטיים ליינענען פֿאַר זיך, צו זיך, ביז זיך. בעסער געזאָגט :
נישט ליינענען דאָרף מען די שורות, נאָר שפעטשען זיי. שוין דער
אַנהייב איז שטיל-אַטעמדיק מיט אַ זילבערנעם פּערלדיקן אָפּשיין
פֿון ליבשאַפֿט :

...זילבער-וואַלקן,
פּערל-וואַלקן,
נישט געאיילט זיך,
נישט געלאַפֿן.
שטעל זיך אָפּ
נאָר אויף אַ רגע...

מיט שטילע ווערטער, אויסגעוואַרעמט פֿון לאַנגיאַריקן בענ-
קען, בעט דער דיכטער דעם וואַלקן ער זאָל אים ברענגען אַהיים,
וואָס איז געאַגראַפֿיש זייער ווייט און דאָך אַזוי נאָענט. ער גיסט
אויס פֿאַר אים דאָס האַרץ פֿון אַן איבערגעגעבענעם זון :

...ווי מיר בענקט זיך
נאָך דעם שטילן
קליינעם שטעטל,
ווי מײַן וויגל
איז געשטאַנען
ווען זי האָט מיר
אינגעשלעפֿערט
מיט אַ זיסן
קינדער-לידל.

ווי דעם דיכטער האָט אַמאָל פֿאַרוויגט די מאַמע, פֿאַרוויגט

אונדז דאס ליד מיטן זיסן ניגון פֿון בלויע הימלען, דרימלענדיקע
בערג און גרויע שינדל־דעכער. מיר לייענען דאָס ליד ווי זיין מאַמע
האַט מיט אַ דערקוויקט האַרץ געלייענט די תחינה.
לידער פֿון נאַסטאַלגיע געפֿינען מיר ביי אַלע ייִדישע פּאָעטן.
ה. ליוויק האָט נישט פֿאַרגעסן איהומען; יוסף ראָלניק — זשוכאַ-
וויץ; מ. ל. האַלפּערן — זלאַטשעוו; בעריש וויינשטיין — ריישע.
נישט פֿאַרגעסן אַפֿילו ווען זיי האָבן זיך שוין אַקלימאַטיזירט און
געזונגען לידער צו דער נייער היים אין אַמעריקע.
די דערמאָנטע „אַלטע היים“ איז שוין לאַנג נישטאַ. מע וועט
זי אָבער קיינמאַל נישט פֿאַרגעסן. נאָכן חורבן האָבן ייִדישע פּאָעטן
ווידער זי באַזונגען — מיט בענקשאַפֿט און עגמת־נפֿש, מיט טרויער
און טרייסט, מיט צער און צאַרן. פֿון זייערע לידער, געשריבן אין
מאַני לייבס „וונדערלעכער שפּראַך“, שיינט זי ווידער אַרויס מיט
אַ וונדערלעכער וואַרעמער שיין.

לייוויק און דער עפּלבוים (צום דרײַסיקסטן יאַרצײַט)

דעם דריטן דעצעמבער פֿאַלט אויס דער דרײַסיקסטער יאַרצײַט פֿון ה. לייוויק, באַקאַנט ווי דער גרעסטער ייִדישער פּאַעט פֿון אונדזערע טעג.

געבוירן אין ווייסרוסישן ייִדישן שטעטל איהומען, האָט ער, נאָך ווי אַ ייִנגל, אַ סך געהערט און געלייענט פֿון דער גאולה פֿאַר דער מענטשהייט וואָס עס דאַרף ברענגען די רעוואָלוציע, געאַנט און געוואַרט מיט אומגעדולד עס זאָל געשען דאָס ווונדערלעכע: דער מענטש זאָל ווערן בעסער, די וועלט שענער, דאָס לעבן פֿרײַער, עס זאָל פֿאַרשווינדן פֿיין און לייַד; ווי אַ יוגנטלעכער האָט ער זיך פֿאַרנומען מיט אומלעגאַלער בונדישער אַרבעט און פֿאַרשיקט געוואָרן קיין סיביר.

אין סיביר האָט ער געזען מענטשן אין קייטן, ביזע אויגן פֿון וועכטער, בלוט אויפֿן שניי. זײַן בענקשאַפֿט צו גאולה איז געוואָרן נאָך שטאַרקער. ער קומט צום „אייגענעם וויינגאַרטן“ — צו דעם אַלטן ייִדישן פֿילאַזאָפֿישן געדאַנק וועגן משיח. ער שאַפֿט זײַנע באַרימטע דראַמאַטישע ווערק: „דער גולם“ און די „גאולה־קאַ-מעדיע“. אויך דראַמעס פֿון אַ סאַציאַלן כאַראַקטער, ווי „שמאַ-טעס“ און אַנדערע.

דאָס שענסטע וואָס לייוויק האָט אַרײַנגעבראַכט אין דער ייִדישער ליטעראַטור זענען זײַנע לידער וואָס האָבן די ייִדישע פּאַעזיע אויפֿגעהויבן קינסטלעריש צו די העכסטע הייכן. לידער לירישע, געדאַנקלעכע, בילדערישע; לידער מיט דראַמאַטישער שפּאַנונג; לידער וועגן שטאַרבנדיקן נתן ניומאַן און פֿון מיליאָנען אויסגעבראַכטע אין טרעבלינקע; לידער וואָס דערציילן פֿון דער שרעק פֿון האָז און קראַליקל, פֿון דער פֿרייד און טרויער פֿון אַ

בוים, א בלאַט, א גרעזל. נאָך פֿאַר דער מלחמה האָט ער אַ ליד
פֿון אַן עפּלבוים :

פֿון אַלע פֿריידן וואָס זענען דאָ
איז די טיפּסטע — זינקען געלאָדן
אין טיפּער נאַכט, אין פֿאַרטאַגיקער שעה,
מיט אַ צווייג אָנרירן דעם באַדן.
(„לידער פֿון גן־עדן“, 1937, שיקאַגאָ)

אין יאָר 1955 איז אין פֿאַרלאַג „קיום“, אין בוענאָס־איירעס,
אַרויס פֿון דרוק ה. לייוויקס בוך „אַ בלאַט אויף אַן עפּלבוים“. אַ
בוך מיט הונדערטער לידער פֿון אַ פֿאַרשיידנאַרטיקער טעמאַטיק.
די לידער, ווי עס זאָגט דער מחבר אין זײַן קורצער הקדמה, האָט
ער געשריבן אין משך פֿון די יאָרן צווישן 1946 און 1954, גלייך
נאָכן חורבן, געשטאַרבן איז ה. לייוויק אין 1962. עס איז זײַן לעצט
בוך לידער.

די געציילטע פֿיר לידער וועגן אַן עפּלבוים געפֿינען זיך אין
דער דריטער אָפּטיילונג וואָס טראָגט אויך דעם נאָמען „אַ בלאַט
אויף אַן עפּלבוים“. אין איר גייען אַרײַן העכער זיבן צענדליק לידער.
פֿאַרוואָס האָט דער עפּלבוים זוכה געווען דעם פּבּוד דער דיכטער
זאָל מיט זײַן נאָמען אָנרופֿן דאָס גאַנצע בוך ? זאָגט לייוויק אין
זײַן הקדמה :

„פֿון אַלע בנימער אַרום מײַן קינדערהייט איז מיר צום ליבסטן
געווען אַן אַלטער עפּלבוים. קומט ער מיר אָפּט צו חלום
לעצטנס, אַן אַנגעטוענער אין עפל און אין בלעטער, און
איר הער ווי ער זאָגט צו יעדן עפל זײַנעם און צו יעדן בלאַט
זײַנעם : האָט ניט מוראָ וואָס איר דאַרפֿט סוף זומער אַרום־
טערפֿאַלן, איבעראַיאָר וועט איר צוריקקומען.
ס'איז גוט צו הערן אַזוינס — אַפֿילו ווען אין חלום.“

אינעם טראכטן פֿון יעדן ייִדישן שרייבער, פֿון יעדן ייִדי-
 שן מענטשן, האָט אין יענע יאָרן נאָכן שרעקלעכן חורבן דאָמי-
 נירט דאָס אומגעבראַכטע ייִדישע שטעטל, דאָס אומגעבראַכטע
 ייִדישע לעבן. ליוויק האָט געשריבן אַ סך לידער פֿון ליבשאַפֿט
 און בענקשאַפֿט נאָך זײַן היים אין איהומען, אין ווייסרוסלאַנד. ער
 דערמאָנט מיט ציטער זײַן טאַטן, דעם לערער, זײַן מאַמען, די
 בעקעריץ, אַ שוועסטער וואָס איז יונג געשטאַרבן, דאָס שטיבל וווּ
 זיי האָבן געווינט, דעם עפֿלבוים :
 ...פֿון יאָרן פֿאַרגאַנגענע דער אַראַמאַט
 האָט הינט אַרומגענומען מיר מיט זיסע שטראַמען.

דאָס ערשטע ליד פֿון די פֿיר לידער וועגן אַלטן עפֿלבוים
 טראַגט דעם נאָמען : „אין דעם לאַנד פֿון אַלטן עפֿלבוים“. עס
 מיינט, אַז מיר זענען אויף אַ גרויסן שטח און עס קאָנען פֿאַרקומען
 וויכטיקע געשעענישן. וועגן בוים אַליין זאָגט אונדז דער דיכטער
 בלויז, אַז „ער איז אינגעהילט אין אַוונט-שלייער“. אָבער דאָס
 געשעעניש קומט פֿאַר אויף זײַן טעריטאָריע : דריי „קליינע גייער“
 לייגן זיך שלאָפֿן אין שאַטן פֿון בוים מיט דער זיכערקייט אַז זיי
 „זענען שוין אַהיים-געקומען“ און שלאָפֿן אײַן „אין ליכט פֿון גאַטס
 גענאַד“. גייערס, בעטלערס, וואַנדראַוויקעס זענען אַן אינטעגראַ-
 לער טייל פֿון דער לאַנדשאַפֿט אין ייִדישן ליד. מיר טרעפֿן זיי אין
 די לידער פֿון י. י. סיגאַל, מאַני ליב, מאַנגער, שטיקער. זיי זענען
 דאָ אין אַלגעמיינעם און אין חסידישן ייִדישן פֿאַלקלאַר, ביים
 בראַצלאַווער, (ר' לייב שרה'ס איז געווען אַ גייער וואָס האָט געהאַט
 קפֿיצת-הדרך). אין דער פֿאַלקישער פֿאַנטאַזיע קאָנען דאָס זײַן
 צדיקים, ל' וואַוויקעס, אליהו הנביא, סתם ערלעכע ייִדן וואָס
 ברענגען מיט זיך גוטע בשורות. זיי זענען פֿול מיט סוד. פֿון מײַנע
 אייגענע קינדער-יאָרן געדענק אין אַ מעשׂה מיט אַזאַ גייער. די
 מעשׂה פֿלעגט דערציילן מײַן ברודער ברוך :
 עס איז געווען די וואַך ערב דעם רבינס יאַרצײַט. טויזנטער

חסידים פֿון גאַנץ פּוילן זענען אָנגעקומען אין שטעטל, מיט זיי אויך צענדליקער בעטלערס. איינער פֿון זיי איז צו מיר צוגעקומען אויפֿן שאַסיי, וווּ עס זענען געווען אויסגעשטעלט טישלעך און יידן האָבן געשריבן „קוויטלער“, אַ בעטלער צי אַ גייער:

— אין שטעטל זאָגט מען, אַז איר שרײַבט לידער. איך שרײַב אויך לידער.

ער האָט אַרויסגענומען פֿון אַ קעשענע אין דער לאַנגער קאַפּ-פּאַטע עטלעכע בייגעלעך פּאַפּיר און מיר דערלאַנגט. ער האָט די לידער געליענט עטלעכע מאָל. צוויי סטראָפֿן זײַנען מיר גאַר געפֿעלן. אמתע פּאַעזיע.

אויף מײַנע פֿראַגן ווער ער איז פֿון וואַנען ער קומט, האָט ער נישט געענטפֿערט.

דאָס ליד פֿון די גייערס באַשטייט פֿון עלף סטראָפֿן. אויסער די ניסימדיקע און סודותדיקע עלעמענטן פֿון אַ באַלאַדע, האָט עס אין זיך אויך דראַמע. לייזויק דערציילט אונדז אין די לעצטע פֿיר סטראָפֿן ווי די גייערס ווערן אויפֿגענומען פֿון די פֿאַרבייגייערס. איינער „טוט עפעס אַנען“, אַ צווייטער גייט פֿאַרביי און „זשאַלע-וועט אַ ווייל“, אַ דריטער „טרעט אויף זיי“ מיט „נעגל-פֿיס“.

און די דריי — זיי ליגן שטיל,
אײַנגעהילט אין מאַרגן-שלייער,
אַנגעקומענע צום ציל
ווי עס פּאַסט פֿאַר קלוגע גייער.

זאָל לייזויק האָבן געלערנט מיט אונדז, אַז גוטע ערלעכע קלוג-גע מענטשן ווערן פֿון דער געזעלשאַפֿט נישט פֿאַרשטאַנען, איגנאַ-רירט און אַפֿילו טעראַריזירט?

די קומענדיקע צוויי לידער „אונטערן אַלטן עפּלבוים“ און „ליד צום עפּלבוים“ האָבן שוין צו טאָן דירעקט מיטן בוים און — מיטן דיכטער. ביידע לידער פֿול מיט לירישן טראַגזום. אין ערשטן ליד

קומט דער דיכטער צום עפלבויס „מיט בענקשאַפֿט און מיט גרויס פֿאַרטרוי“ ; ער וויל פֿונעם בויס דערהערן „זיין ווונדער־וואַרט, זיין קלאַרן“, אָבער דער בויס שוויגט. דער דיכטער וואַרט אומזיסט מיט אַ צעבראַכן האַרץ.

„אַ שולדיקער נאָך מער, ווען ס'הייבט מיר אָן צו ווערן קלאַר אַז עפעס האָט צעריסן זיך אין מיר און כ'האַב פֿאַרלאָרן די זכיה צו זיין גלייך צום בויס, צו זיין מיט אים אַ פֿאַר, און כיועל נישט הערן מער זיין ווונדער־וואַרט פֿון פֿאַראַיאָרן.“

אין צווייטן ליד צום עפלבויס קומט שוין נישט דער דיכטער בכלל צום בויס, וואָס „שטייט אַ צעחושטער ביים גראַזיקן פֿעלד“. כאַטש דער בויס בענקט נאָך אים און וויל אים זען. פֿאַרוואָס קומט נישט דער דיכטער צום בויס ?

„ס'איז לאַנג אין דער מאַדע — אין טאָן פֿון פֿאַעטישן שבת, אַז נוסח פֿון מוזעס זאָל ווערן פֿון לידער פֿאַרטריבן.“

אָבער, ער, לייוויק, איז נישט מספּים מיט אַזאַ צוגאַנג צו געלאָדן.

פֿאַרוואָס אויסגעקליבן פֿאַר מוזע דעם עפלבויס גראַד ?
דערצו נאָך אַ דורות־דיק־אַלטן אויף עלנטן באַדן ?
פֿאַרפּישופֿט האָט מיך ווי אַ געטלעכער סוד
זיין שטיין אויסגעקרימט אין דער פּראַכט פֿון זיין שפֿע
געלאָדן.

דאָס פֿערטע ליד „דער אַלטער עפלבויס בליט“ דערציילט ווי גליקלעך דער בויס איז מיט די בלומען באַגינען, מיט די בעכערס צווייט, מיטן פֿרילינג :

זאָל וואַרעמען מיך דאָס ליכט
און רעגן זאָל מיך באַדן —
כיוועל טאָן מיין זומער-פֿליכט
מיט עפל זיין באַלאַדן.

אַ בוך פֿון עטלעכע הונדערט לידער האָט דער דיכטער אָנגע-
רופֿן מיטן נאָמען פֿון בלוז פֿיר, וואָס איז זייער זכות? זייער זכות
איז דער עפּלבוים וואָס האָט געבליט אין זיין שטעטל איהומען, אין
ווייטן ווייסרוסלאַנד. אַ שטעטל וווּ עס האָט הונדערטער יאָרן געבליט
אַ ייִדיש לעבן. זייער זכות איז די בענקשאַפֿט און די ליבשאַפֿט
פֿונעם דיכטער צו זיין שטעטל און צו אַלע אַנדערע טויזנטער
ייִדישע שטעטלעך אין מזרח-אײראָפּע וואָס זענען פֿאַרוויסט גע-
וואָרן.

...די בענקשאַפֿט פֿאַרבינדט

דעם מענטש מיט אַ בוים אפֿילו דורך ליידיקע ווייטן.
(פֿון „ליד צום עפּלבוים“)

אויף דער מאַפּע פֿון ווייסרוסלאַנד איז נאָך פֿאַראַן דער נאָמען
איהומען, מינסקער גובערניע. פֿאַראַן נאָך דאָס שטעטל מיט געס-
לעך, גערטנער, סעדלעך, מיט שטיבער נייע און אַלטע. נישטאַ
זענען ייִדן. אין די סעדלעך בליען עפּלביימער, אין ליוויקס ווערטער
„אין אַ שפֿע פֿון עפּלשן זון-גאַלד די קרוין-קעפּ באַדעקט און
ברכהדיק זינקען אַראָפּ ביז צום גראַז זייערע צווייגן“: ייִדישע
אויגן זעען זיי נישט.

*

פֿאַראַן אינעם בוך „אַ בלאַט אויף אַן עפּלבוים“ נאָך אַ ליד
וואָס איז גאָר נאָענט צום נאָמען פֿונעם בוך, עס פֿעלט בלוז דאָס
וואָרט „עפל“. די ליד הייסט בפֿירוש „אַ בלאַט אויף אַ בוים“. אַ
וונדערלעכע וויזיע פֿון אַ דיכטער:

מיט שאַטנס אויף שאַטנס איך קלעטער
ארויף אויף אַ צווייג פֿון אַ בוים,
כ׳בלייב הענגען, אַ בלאַט צווישן בלעטער
אין לויטער-געלייטערטן רוים.

פֿאַרוואָס נישט אויף אַ צווייג פֿון אַן עפּלבוים? האָט דער
דיכטער נישט געוואָלט צעשטערן דעם ריטעם פֿון דער שורה?
האָט ער מורא געהאַט אַז עס וועט פֿאַרדריסן אַלע אַנדערע בנימער?
לייוויקס ענטפֿער: יעדער בוים איז שפּן און ניסימדיק: נישט
ווייניקער פֿון אַ מענטשן:

מיר זינען נישט מער פֿון דעם בוים
און גוט וואָס מיר זינען נישט מערער.

(„ווי דער בוים“)

„די נאָדל“, אַ דערציילונג פֿון י. באַשעוויס

איך לייען אַצינד די דערציילונג צום צווייטן מאָל. איך האָב אויך איין מאָל געהערט זי דערציילן. נישט פֿאַרלייענען, נאָר טאַקע דערציילן, פֿון אויסנווייניק, אַן דעם בוך אין דער האַנט, ווי מע האָט דאָס אַפֿשר דערציילט אין אַ ווינטער-נאַכט, אין בית-המדרש „הינטערן אויוון“, אַמאָל, אַמאָל. געטאָן האָט דאָס די באַקאַנטע רעציטאַטאָרין, הדסה קעסטין, די פֿרוי פֿון דיכטער בינם העלער. איך דערמאָן זיך די שטילקייט אין זאָל, דאָס אַנגעשטרענגטע צוהערן זיך פֿון די פֿאַרזאַמלטע, די שמייכלענדיקע פּנימער פֿון הנאה.

אין אונדזער היינטיק לעבן איז די נאָדל נישט דאָס וואָס זי איז געווען אַמאָל. נישט שטאַרק אַנגעלייגט איז זי און באַקומט נישט דעם אַמאָליקן „כבוד גדול“. היינט האָבן מיר נישט קיין געדולד, קיין צייט, קיין חשק נעמען נייען, פֿאַרנייען, אויפֿנייען און אַוודאי נישט צו פֿאַרלאַטען אַ מלבוש, פֿאַרצערעווען אַ שקאַר-פעטקע. מע דאַרף דאָס נישט. עס איז גרינגער, גיכער, אינטערע-סאַנטער, אַרײַנצוגיין אין אַ קראָם און קויפֿן אַ ניי העמד, אַ ניי קלייד. איך גלייב נישט אַז אין אַ סך ייִדישע אַמעריקאַנער היימען ווערט היינט גענוצט די נאָדל.

מיר געדענקען אַנדערע צייטן. דאָס קעסטעלע מיט נאָדל-פֿאַדעם איז געווען אַ גאָר וויכטיקער טייל פֿון דער שטוביקער באַלעבאַטישקייט. עס פֿלעגט שטיין אויף אַ הויכן אַרט. דאָס קינד זאָל נישט דערלאַנגען. מע פֿלעגט דאָס פֿאַרזיכטיק אַראָפּנעמען, אַננעמען מיט וואַרעמע פֿינגער די קילע נאָדל, אַראָפּוויקלען דעם פֿאַדעם און אים אַרײַנציען אין לעכל בײַ דער שיץ פֿון פֿענצטער, צי פֿון לאַמפּ. נייען פֿלעגט מען פּאַוואָליע, מיט ליבשאַפֿט — עס

איז דאך פֿאַרן קינד, פֿאַרן מאַן, פֿאַרן ברודער. עס האָט געמאַכט לײַטשער דעם מלבוש, פֿאַרהיט פֿון פֿאַרקילן זיך. עס האָט דער־צײלט ווי גערן אײנער דעם אַנדערן איז גרייט צו העלפֿן.

דערפֿאַר איז אסתר־רויזע אין באַשעוויסעס דערצײלונג גע־פֿאַרן קויפֿן אַ נאָדל. זי זוכט פֿאַר איר בן־יהוד אַ פֿלה, וואָס זאָל זײַן אַן אײדעלע, אַ פֿרײנטלעכע, ליב האָבן מענטשן און נישט זײַן קײן „גראַבער זאַק“. ווייל אַ נאָדל איז נײטיק, פונקט ווי אַ בעט, אַ שטול, אַ לעפֿל. מיט אַ נאָדל טוט מען אויף גרויסע זאַכן. זי אַליין, אסתר־רויזע, „האָט זיך געלערנט העפֿטן, שטריקן, אויסנייען אויף קאַנווע, און וואָס נישט? זי האָט געהאַט אַ פֿאַר גאַלדענע הענט. אַז ס׳האַט זיך איר פֿאַרגלוסט, האָט זי זיך אַליין אויפֿגענייט אַ יופּע אַדער אַ פעלערינע. זי האָט מיר אַמאָל אויך געמאַכט אַ קלייד“. איר קאַנפֿראַנטאַציע מיט דער פֿאַרקויפֿערין גיט אונדז באַשעוויס איבער אין אַ הומאַריסטישן דיאַלאָג: (אין דער דער־צײלונג פֿאַרפֿלאַכטן מיט די רײד פֿון מחבר):

— איך דאַרף נישט מער ווי אײן נאָדל. האָסט אפֿשר אַנדערע

נאָדלען?

— וואָס טױגן נישט די נאָדלען?

— זײ האָבן צו קליינע לעכלער.

— אַלע נאָדלען האָבן בײַ מיר די אײגענע לעכלער.

— לאַז מיר אַ קוק טאָן. אפֿשר וועל איך געפֿינען אַ נאָדל מיט

אַ גרעסער לעכל.

— פֿון וואַנען זענט עץ, פֿון כעלעם?

נאָר אַנדערע קליינע זאַכן האָבן זיך געפֿונען אַמאָל אין אַ

ײדישער היים און געשאפֿן די מאַזאַאיק פֿון אַ לעבנס־שטייגער.

הײנט זעען זײ אויס נאַריש, איבעריק. זײ זײנען נישטאַ אַפֿילו אין

אַ מוזעאום. זײ וועלן פֿאַרגעסן ווערן אויב עס וועט נישט קומען

אַן אַנדער באַשעוויס און פֿון זײ דערצײלן. לאַמיר זאָגן די אויס־

געשריבענע פענעס וואָס זײנען געווען אַ שפּילצײג בײַ קינדער;

די לײדיקע קלעצלעך פֿאַדעם. פֿון די רעדעלעך בײַ די זײטן האָט

מען געמאכט חנופה-דריידלעך. הילצערנע הענטלען-פען, בלע-
כענע קלעקערס וואָס מע האָט געוויגט איבער דעם פֿאַרשריבענעם
בויגן פֿאַפּיר ווי מע וויגט אַ וויגעלע.

דאָס אַרומזוכן אַ „נאָדל מיט אַ גרעסער לעכל“ איז נישט
געווען אומזיסט. אין אַן אַנדער קראַם האָט זי געפֿונען פֿאַר איר
זון אַ פּלה. די פֿאַרקויפֿערקע האָט אַנדערש גערעדט צו אסתר-
רויזען: „צו וואָס זאָלט עך שטיין? אַט איז אַ שטול, זעצט אַיך!“
אויך אַ קלוגע איז זי געווען: „היינט פֿאַרלאַנגט דער קונה אַ נאָדל,
מאַרגן קאָן ער קומען קויפֿן וואַלנס אויף אַן אויסשטייער.“ דער
דיאַלאָג איז געווען גאָר אַן אַנדערער:

— מ'קאָן דאָ קריגן אַ נאָדל?

— פֿאַרוואָס נישט? מ'קאָן דאָ אַלץ קריגן.

— כ'זוך אַ נאָדל מיט אַ ביסל אַ גרעסער לעכל.

— איכ'ל אַרויסנעמען אַלע נאָדלען און קלייבט אַיך אויס

וואָס איר ווילט.

— וויזשע קומט עס וואָס ס'געוועלב איז לידיק?

— אַלץ איז באַשערט. וואָס גאָט גיט דאָרף מען נעמען פֿאַר

ליב.

*

אויף דער טעמע אַז קליינע געגנשטאַנדן צי עפיזאָדן קאָנען
דערפֿירן צו גרויסע געשעענישן האָט מען שוין אַ סך דערציילט,
געשריבן דערציילונגען, לידער, משלים. די טעמע געפֿינט מען אין
אַלע פֿאַלקלאָרן און אין אַלע ליטעראַטורן, זי ליגט אונדז טיף אין
זיכרון. פֿאַרוואָס זשע לייען איך ווייטער די מעשה מיט דער נאָדל?
פֿאַרוואָס איז דער עולם אין זאַל געזעסן פֿאַרכאַפט ווי ער וואָלט
געהערט אַ קאַמוניקאַט פֿון אַ גרויסער פּלוצמעדיקער פּאַליטישער
איבערקערעניש אין לאַנד? איז דאָס די וואַרעמקייט פֿון באַשע-
וויסעס לשון, די קורצע זאַצן, דער זינגעוודיקער ריטעם? איז דאָס
די פֿאַרגאַנגענע וועלט פֿון וועלכער מיר קומען און קענען נישט
פֿאַרגעסן?

די קליינע נאָדל האָט אויך דאָ אַרײַנגעבראַכט פֿרייד אין אײן
הויז און אומגליק אין אַ צווייטן, געמאַכט מענטשן זאָלן טראַכטן
אַנדערש און געענדערט דאָס קרעמערישע לעבן אין שטעטל. אַסתר-
רויזע און איר משפּחה האָט ווײַטער געלעבט אין נחת, אָבער אײטעס
משפּחה, די פֿאַרקויפֿערקע וואָס האָט זיך גראָב אויפֿגעפֿירט, איז
חרוב געוואָרן און זי אַליין האָט אָנגעהויבן קרענקען, געוואָרן אַ
פּלה פֿאַר אַ גרוש, חתונה געהאַט און צוויי מאָל מפּיל געווען, זיך
אַײַנגערעדט אַז זי האָט אַראָפּגעשלונגען אַ נאָדל.

„ס'האַט איר געשטאַכן אין בויך, אין דער ברוסט, אין די
לונגען, אין די פֿיס. זי איז אַוועק צום רופֿא, וואָס ווייסט אַ רופֿא?
איז זי געפֿאַרן קיין לובלין און אַפּילו קיין וואַרשע. אײן דאַקטער
האַט געזאָגט אַזוי, אַ צווייטער דאַקטער אַנדערש. מע האָט איר
אויסגעפֿאַמפּעט דעם מאָגן, נאָר מ'האַט נישט געפֿונען קיין נאָדל.
באַהיט זאָל מען ווערן!“

נאָך מער: די סוחרטעס אין זאַמאַשטש זײַנען געוואָרן אַלע
איידל, פּלה-מײדלעך האָבן זיך געלערנט ווי צו זײַן העפֿלעך. אַז
אַ קונה איז געקומען אין קראָם האָט מען אים צוגעטראָגן אַ שטול.
איר לײען איצט די דערציילונג צום צווייטן מאָל. דאָס ערשטע
מאָל האָב איר זי געלײענט מיט אַ סך יאָרן צוריק, דאַכט זיך אין
„פֿאַרווערטס“. נאָך דעמאָלט האָב איר געוואָלט זיך דערטראַכטן
פֿאַרוואָס זי געפֿעלט מיר אַזוי שטאַרק. איר בין נישט זיכער צי איר
האָב זיך איצט צו אַלץ דערטראַכט, איר זאָל אַפּילו צוגעבן די
מעלות פֿון קינסטלערישן מהות.

איר טראַכט איצט פֿונעם קעסטעלע מיט נאָדלען, קלעצעלעך
פֿאַדעם, נײַע און אָפּגעריסענע קנעפּלעך, וואָס שטייט בני מיר אויף
דער קאַמאָדע אין צווייטן צימער. שטייט פֿאַררוקט אין אַ טונקעלן
ווינקל. זײ וואַרטן אויף וואַרעמע פֿינגער וואָס זאָלן זײ אַרויס-
נעמען פֿון די פֿינצערניש, אַרויפֿטאַן אויף אַ העמד, הויזן, פּינ-
זשאַק, צו דערזען אַ ביסל ליכט, אַ שטראַל פֿון דער זון, פֿון אַ
לאַמפּ.

איך טראכט פֿונעם עולם אין זאל וואָס האָט געהערט הדסה קעסטין דערציילן באַשעוויסעס דערציילונג. פֿון דער שטילקייט, פֿון די צעשמייכלטע פנימער. דער גרעסטער טייל עולם איז געווען פֿון מיין דור, וואָס געדענקט נאָך אַ ביסל יענעם שטייגער לעבן אין די קליינע און גרעסערע ייִדישע שטעטלעך אין מזרח-אייראָפּע. עס זיינען אויך געווען יונגע יידן, געבוירן אין אַמעריקע. אויך זיי זענען געזעסן אינגעהערט, געוואָלט גוט פֿאַרשטיין דאָס ייִדישע לשון וואָס זיי האָבן נישט געלערנט.

★

קריטיקערס פֿון באַשעוויסעס שאַפֿן ציטירן אָפֿט זיין איינמאַ-ליקן זאָג, אַז ליטעראַטור דאַרף פֿאַרוויילן דעם לייענער. „פֿאַר-וויילונג“ מיינט שפּיל, צייטפֿאַרטרייב, זאַבאַווע, שפּאַס, קאַטאַוועס, שפּילערני, „גודטיים“, פֿאַרגעניגן (זע נ. סטוטשקאָוו). פֿאַרגעניגן (הנאה) מוז נישט דווקא מיינען גראַבקיט, נאַרישקייט, פּוסטקייט. מיר האָבן פֿאַרגעניגן פֿון אַ שיינעם בוים, אַ זונפֿאַרגאַנג, פֿון אַ שמועס מיט אַ קלוגן מענטשן, פֿון לייענען מענדעלען, אַשן, אַפּאַ-טאַשן, מאַנגערן, שוואַרצן, גראַדען. אויך פֿון באַשעוויסעס דער-ציילונג „די נאָדל“.

פ. ס.

סטוטשקאָוו אין זיין „אוצר“ ברענגט בלויז דעם טובסטאַנ-טיוון „פֿאַרוויילונג“ און דעם פּאַסיוו פֿונעם ווערק (פֿאַרוויילן זיך); ער גיט נישט אָן דעם אַקטיוון ווערב פֿאַרוויילן (יענעם, דעם לייענער, דעם עולם); אויך איז בײַ אים נישטאָ דער העברעיִש-אַפּשטאַמיקער האַמאַנים „הנאה“, „הנאה האָבן“...

שורות צעז

דין ליד געדרוקט

דין ליד געדרוקט — איז ניט דין ליד.
דו האָסט אויף דעם צו זאָגן ניט.
די ווערטער וואָס געקליבן האָסט
אויף שטענדיק האָבן דיר פֿאַרלאָזט.
זיי שטייען הילפֿלאָז ריי נאָר ריי,
און ווער עס וויל קאָן נעמען זיי,
ניט וויסן גאָר פֿון זייער מיין,
ניט זען, אַז זיי זענען שיין.
און מיט אַ הויכן קול, אַ פֿרעכן,
די שטילקייט וואָס אין זיי פֿאַרשוועכן.

דין ליד, געדרוקט, האָט דאָ ניט לאַנג —
אין סאַבוויי אויף צעווייגטער באַנק,
אין דעם גערויש פֿון ראָד און רייד, —
מיט שטילע הימלען דיר באַגלייט.
דאָ ניט לאַנג גערוט בני דיר
אויף ווייטע רחבות'ן פֿאַפּיר ;
מיט שוואַכע שורות נאָכגעלאָפֿן
זאָלסט זיי מאַכן שטאַרק, די סטראַפֿן.
געווסט די סודות דיניע האָט,
און אַליין געווען אַ סוד.

אַן עמערל מיט האַניק

אין אַנדענק פֿון מיין ברודער ברוך

ווען חודש יוני איז אין בלי
אַ רויטע פּאַזימקע איז זי,
אַן עמערל מיט האַניק שווימט —
אַזוי האָט ער די זון גערימט.
נאָר זי האָט אים געכאַפט קאַיאָר
ביי דעם טשוב פֿון זיינע האָר,
געפֿירט אים איבער גראָז און שטיין,
און פֿאַרנאַכט געלאָזט אַליין
מיט שאַטנס שרעקיקע און גרויס —
ביי זיין הונגעריקן הויז.

גאָר אַפֿט

פֿאַראַן איז אומרחמנותדיקס
אין אויסרײַסן אַ קראַנק געוויקס
פֿון וואַרעמער און ווייכער בייט,
אויפֿצוגיין מיט גרינסן גרייט.
אין אַפֿרײַסן אַ בלייכע בלאַט
וואָס האָט נאָך ווייניק זון געהאַט.
אַ זינד איז אויך ניט זען ווי
עס שטייט דער בוים אין פֿרישן בלי,
ווי ראָז און ווייס עס איז זיין צוויט —
און מיר, גאָר אַפֿט, מיר זעען ניט.

א בויס אין שניי

וויסע ליכט אין זשיראנדאָלן,
וויסע ווייכע קנוילן וואָלן,
וויסע בלימעלעך און בלומען
אין אַ קליאַש אַרײַנגענומען,
אין אַ קליאַש אַ גרויסן, רונדן,
שטיף מיט צווייגן צוגעבונדן,
וויסע איידעלע אוואָרן
אין אַ זילבער איינגעפֿראָרן
מיט אַ פֿלאַנטער און געדריי
אַ בויס אין שניי.

שניי

פֿון קיין פֿוס נישט אָנגעטראָטן,
פֿון אַ סילוועט קיין שאַטן.
איצט געפֿאַלן איז דער שניי —
פֿאַר די הייזער אַ דערפֿריי,
פֿאַר די הייזער אַ געשאַנק,
וואָס זיי גרויען יאָרן-לאַנג,
העל און זויבער, אַזש פֿון אויבן
שמייכלען אויף אין ליכט די שויבן,
און די האַנט פֿון אַ פֿאַעט
גלעט די ליכטיקייט און גלעט.

אַוונט

אין פאַרק געבליבן כ'בין אליין,
ווי שטיל געווען איז און ווי שיין!
ווייכע שאַטנס, ווייך און קיל,
האַבן זיך געזאַמלט שטיל.
געאַטעמט שטיל און שטילער האָט
די ווייטע שנינענדיקע שטאַט.
און שטיל געווען איז באַרג און בוים,
שטיל דער אַוונטיקער רוים,
שטיל די שטערן אויף זיין דנאַ,
וואָס האָט געשוויגן שטיל און בלאַ.

געפאַר

זי איז געשטאַנען אויפֿן ראַג,
מיט שרעק געקוקט צו קאַר און טראַק,
צום אויג געצונדן גריז און רויט —
האַט זי איר אַלטן גוף פֿאַרטרויט
מיין האַנט, מיר זאַלן אין געפֿאַר
דערשלאַגן זיך צום טראַטואַר.
איר ציטערן האָט לאַנג נאָך דעם
אַנגעפֿילט מיין האַרץ מיט קלעם,
און אויך אַ פֿרייד האָט לאַנג געברענט:
ס'האַט ווער אָן מיר זיך אַנגעלענט.

וועסט קומען

וועסטו קומען — וועל איך שמייכלען
צו דעם הימלס בלויע היכלען,
צו דעם אַנגעלויף פֿון שטאַקן,
צו די ביימערקעפּ מיט לאַקן.
זען מיך און דיר אינצווייען
וועלן זיך די הייזער פֿרייען,
וועלן אַלע שויבן העלן,
יעדער הייז וועט אונדז געפֿעלן.
וועסטו קומען, וועסט פֿאַרבלייבן —
וועל איך לידער שיינע שרייבן.

וועסט נישט קומען

וועסט נישט קומען — בלייבן וועט
דער סאַמעט פֿון אַ פֿינגער-גלעט,
פֿון ליפּ אויף ליפּ די וואַרעמקייט,
פֿון אויגן די באַגערטע פֿרייד.
וועסט ניט קומען — וועל איך זיין
צווישן הייזער פֿול מיט שנין
אַ פֿאַרלאַזן פֿינצטער הויז,
וואָס קוקט פֿאַרשעמט אין גאַס אַרויס.
כּוועל נישט טרויערן, נישט בענקען,
נאָר געדענקען, נאָר געדענקען.

א פיצל בריאה'לע

א פיצל בריאה'לע נאָך קלענער פֿון מיין קליינעם נאָגל,
איז אויף אַ בויגן ווייס פּאַפּיר אַוועק אין וואָגל.
דער גרויסער ווייסער מדבר אָן אַ סוף און ברעג איז —
וואָגלט שוין, דאָס ברעקעלע, פֿולע פֿינעף רגעס.
איך זע קיין פֿיסלעך נישט, קיין אייגעלעך, קיין רוקן —
אַט אַ פינטל ברוינס צי געלט, נישטאָ אויף וואָס צו קוקן.
עס קריכט אויף רעכטס, אויף לינקס, קערט זיך אויף צוריק,
פלוצעם בלייבט עס שטיין, דערשראָקן פֿון מיין בליק,
און טוט אַ וואָרף אַרײַן זיך, ס'בריאה'לע דאָס פּיצל
אין דעם גרוב פֿון טישקעסטל, צו ווערן פֿון מיר ניצול.

א וועווערקע

זי האָט מיר אַנגעקוקט אָן שרעק,
געמאַכט אַ בייגל פֿונעם עק.
דאָס פּנימל מיט אַ געבעט:
אַ ניסל גיב מיר, ניט קיין גלעט.
גוטס האָט זי פֿון מיר דערוואָרט.
נאָר איך — איך האָב זי אַפּגענאַרט.
איך האָב אַ וואָרף געטאָן צו איר
אַ קויטיק קנײַלעכל פּאַפּיר.
זי איז אַוועק. פֿון איר פֿאַרדראָס
דערציילט האָט זי אַ יונגן גראָז.

א פלאטערל

דאָס פֿלאַטערל איז אָנגעפֿלויגן מיט אַ פֿרייד
צום יאַרצייט-ליכט.
די פֿליגעלעך צעשפּרייט,
לאַנג געפֿלאַטערט איבער שיינענדיקן פֿלויט
פֿון גלאָז,
געשטרעקט דאָס גופֿעלע אַלץ נעענטער און נעענטער
צום גאַרנדיקן גלי
פֿון קנױט.
און אַראָפּגעפֿאַלן אויף דער ערד פֿון חלב —
טױט.

*

פֿאַסט סקריפטום :
דער אמת איז, אַז גאַר אַ בלימל
איז דאָס פֿלעמל פֿונעם קנױט,
אַז דאָס פֿלאַטערל אַראָפּגעפֿאַלן
איז אויף אַ בייט פֿון חלב
טױט.

לעצטע דירה

ווי דעם טיכל ציט צום ים
און דעם פֿלאַטערל צום פֿלאַם
ציט מיר צו דעם גראַדיק ערד
וואָס איז מיר אַליין באַשערט.
דאָרטן, אינעם פֿרייען פאַרק,
צווישן דעם מצבהוואַרג,
אויך פֿאַר מיר וועט זיין אַ שטיין.
רעגנט וועלן אויף אים גיין,
שנייען וועלן פֿאַלן שוין,
אַ זון וועט אויפֿגיין און פֿאַרגיין.

אַן אייניקל צו מאַל וועט קומען
מיט אַ בוקעט פֿרישע בלומען.
אַ פֿויגל וועט צו מאַל געפֿעלן
אויף דער ערד זיך אַפּצושטעלן
און באַווונדערן ווי שוין
עס איז אַ פאַרק פֿון פּניאַקעס שטיין.
לאַנג וויברירן וועט דערנאָך
פֿון פֿליגל וואַרעמע דער פֿאָך
איבער מיין געביין. און ס'וועט
בלעזן בליען דער בוקעט.

מיין לעצטע דירה זיין וועט דאָרט.
כיוועל נישט אויסרעדן קיין וואָרט,
נישט אַנשרייבן קיין איינציק אות.
רעדן וועט פֿאַר מיר דאָס גראַז
מיט דינעם שאַרף פֿון פֿייגלטרײַט.
שרײַבן וועט פֿאַר מיר אַ ליד
דער רעגן מיט זײַן גרויער טינט
(די שורה גרוי און קרום און רינט).
אַ ליד אויף קאַלטן טויטן שטיין,
וואָס נאָר אַ פֿויגל וועט פֿאַרשטיין.

דער גבול

„איר בין געבליבן שטיין. דא איז דער גבול.“
א. טאבאטשניק

אין אָפֿיס גאַר איז ער צו אים אַרײַן,
דער טױט — אַ ליכטיק פֿליגעלע פֿון לױטער שײַן.
געשטעלט זיך ווי אַ וואַרעם פּינטל דאָרט,
ווי ס'האַט גערוט זײַן לעצט געשריבן וואָרט,
איז ער אַראָפּגעפֿאַלן טיפֿער אין דער שטול:
דאָ איז דער גבול. מײַן שײַנענדיקער גבול.
געשטאַנען איז דאָס פֿליגעלע אויף דעם פּאַפּיר
שטיל און שײַן. און ווען עס האָט געטאַן אַ ריר
די פֿליגעלעך — געוואָרן איז אַ קאַלטער ווינט,
דער אָפֿיס איז געשוומען אין אַ שוואַרצן טינט.

אין אנגעוואַרף פֿון שטיין

אלע מאָל

אלע מאָל דער זעלבער הימל,
די זעלבע שטערן אָן אַ שיעור;
איז איר סמוטנע, דער לבנה,
אויף איר לאַנגן נאַכטשפּאַציר.

פֿון די טונקל־טיפֿע הייכן
קוקט אַראָפּ זי, בלייך און קליין,
צו די פֿאַרביק־העלע ליכטער
אין דעם אַנגעוואַרף פֿון שטיין.

צו די בינטלעך אַלטע ביימער,
וואָס מיר רופֿן „פֿאַרקן“ זיי,
צו דעם האַוועניש פֿון ווערטיקאַלע
ברואימלעך אויף פֿיסלעך צוויי.

קוקט אַראָפּ צו מיר אין צימער.
אויכעט דאָ דערפֿרייט זי ניט —
מאַכט די ווענט מיט בלייבע פֿלעקן,
מאַכט מיט פֿלעקן דעם ספֿיט.

צוויי הויכע הייזער

צוויי הויכע הייזער פֿון מאַנהעטן
פֿאַרבלאַנדזשעט האָבן זיי אַהער.
פֿאַרן ווינט אַ שטער צום שטיפֿן,
פֿאַר דער טויב — אין פֿלי אַ שטער.

נישט זעלטן איז דער ווינט, פֿאַרהוילעט,
אין אַ שטיג אַרײַנגעפֿאַלן,
אויף די גלײַכע ווענט געקראַכן,
איבער מעבל אומגעפֿאַלן.

איז אַ טײַבעלע, דערציילט מען,
מיטן קעפעלע אַרײַן אין שויב,
ווייל געמיינט האָט אַז אַנטקעגן
פֿליט אין הימל נאָר אַ טויב.

איך האָב אויך אַ גרויסע טענה
צו די הויכע הייזער צוויי:
אין אַ טאַג, אַ זוניק-העלן,
לאַנגע שאַטנס שפּרייטן זיי.

אַלטע לײַט

אַלטע לײַט אין נײַע שטולן,
פֿאַרפּוצטע ווי צו אַ פּאַראַד;
ווייסע אויפֿגעשוּימטע „העירדוס“,
פּנימער ראַזירטע גלאַט.

שעהען וועלן זיי דאָ זיצן,
אַזוי ווי נעכטן, אייערנעכטן.
אויסדערציילן פֿון פֿאַרשפּילטע
און געווונענע געפֿעכטן.

שעהען וועלן זיי דאָ זיצן,
רעדן שוין־גערעדטע רייד,
ביז דאָס זילבער פֿון אַ גלעקל
רופֿט צום מאַלצינט וואָס איז גרייט.

אַ טומלערייַ. אַ קרענקלעך הוסטן.
אַ לאַנגזאַם שאַרעווען פֿון פֿײַס.
שטול נאָך שטול נאָך שטול ווערט ליידיק.
דער „פּאַראַד“ געענדיקט איז.

אַלטע פּיאַנאָ

מיין שכנה איז אַמאָל געווען אַ לערערין. געלערנט
שפּילן פּיאַנאָ.
איצטער ציטערן די הענט איר ווען זי טוט אַ צערטל
די קלאַווישן.
איצטער ציטערן די ליפּן אירע ווען עס קלאַגן
אַלטע שטאַרבנדיקע קלאַנגען.
איצטער זעט זי:
די פּיאַנאָ איז גאַר נישט קיין פּיאַנאָ.
זי איז אַן אַפּגעקראַכענע, אַן אומגעלומפּערטע, אַ גרויסע
נאַטע
פֿאַרשריבן אויף אַ בלייכן בויגן
וואַנט.

אַ פּיידל

דער קאָליר פֿון וויאַנען,
אינעם לייב צוויי ריסן.
פֿון אַ סמיק, אַ פֿלינקן,
געצערטלט און געשמיסן.

ווייסער נעפל

דער מערב אינגעהילט אין נעפל,
אין ווייסן נעפל ווי אין שניי.
די זון פֿאַרגייט אַ קליינע, ווייסע —
אַ וואַרעם ווייסל פֿון אַן איי.

איר ווייסער שימער פֿאַלט אין סקווערל,
אויף בוים, אויף באַנק, אויף טראַטואַר.
און אויפֿן צוגעפלאַטשטן הויקער
פֿון אַ וואַרטנדיקער קאַר.

אַ פֿאַרל זיצט אין גראַז געטוליעט —
צווישן קוסטעס נאָך אַ קוסט.
איר ווייסע האַנט ביי אים אין בוזעם,
ביי אים אין האַנט איר ווייסע ברוסט.

אין גרויסן אַפֿיס

אַ וואַנט האָט פֿון אַ וואַנט זיך אַפּגערוקט
וואָס ווייטער, ווייטער.
אין גרויסן אַפֿיס
שטייט אַ שווינגנדיקער,
קליין.

אַ ברייטער פלייציקער פֿאַטעל
פֿאַרטראַגן האָט דאָס מענטשעלע
אויף צווייטער זייט
פֿון טיש.
אַ גרויסער
גלאַטער
גלאַנצעדיקער
שטח
טיש.

דיין האַנט וועט נישט דערלאַנגען.
דיין וואָרט וועט נישט דערגיין.

א שפאציר

דאָס ייִנגל אינעם וועגעלע האָט אַ צעשמייכלט פנים. ער זעט: די אויסגעפּוצטע מאַמע פֿירט אים אויף דער שיינער גאַס. מענטשן גייען, גייען. אַנטקעגן קומען שטייענדיקע ביימער. קאָרס אַנטלויפֿן. אויף אַ ווייסן מויער קלעטערן באַלקאַנען. זיי טראָגן צו דעם הימל טעפּ מיט בלומען. פֿענצטער פֿינקלען. אַהיימגעקומען. דאָס ייִנגל אינעם וועגעלע האָט אַ פֿאַרטרויערט פנים. ער זעט די פֿיסלעך זינע. ביידע געליימט פֿון פֿאַליאַ.

עס קלייבט זיך אויף רעגן

עס קלייבט זיך אויף רעגן,
דאָ איז דער הימל שוין גרוי.
דאָרטן, צווישן מויער און מויער, אַ כּמאַרע
ליגט נאָך פֿאַרטונקען אין בלוי.
פלוצעם — באַהאַלטענער דונער,
פֿון לאַנדשאַפֿט פֿון בייזער אַ ברום.
אַ ליכטיקן בליציקן ציטער
געטאָן האָט פֿון שטיין דער אַרום.
די שויבן אויף גאָר הויכע גאַרנס,
אין סקווערל דער דורשטיקער קוסט.
(פֿאַרטומלט פֿון שטאַטישן טומל
מיר האָבן דערפֿון נישט געוויסט).

גאַסרעגן אין גרויסער שטאָט

אַנצוטרינקען זאָט די גרויסע שטאָט
האַט אָנגעגרייט דער הימל
(נישט צום איבערציילן וויפֿל)
גרויע, גראַבע, אָנגעקוואַלענע מיט וואַסער
קנוילן
כמאַרע.
שטייען גאַסן אויפֿגעמאַכט די מיילער.
מיט הויכע ליפֿן, שטיינערנע,
און שלינגען,
שלינגען מיט הנאה
שטראַמען רעשיקע וואַס פֿליוכען,
פֿליוכען
מיט פֿאַרפֿלייצישער בהלה.
מענטשן
קאַרס און טעקסיס
זענען ברוכוואַרג,
זענען ווירבלדיקע נאַסע
שפענדלער,
זענען שווימענדיקע זינקענדיקע
קעסטלעך —
געטריבן אַלע פֿון די כוואַליעס
רעגן.

ווידער רעגן

אָ בייזער גאַסרעגן באַפֿאַלן איז די שטאַט.
פֿאַרפֿליוכעט מויערן,
פֿאַרפֿלייצט די גאַסן.
קאַלוזשעס געמאַכט פֿון טראַטואַרן.
פֿון ביימעלעך לענגאויס דער עוועניו
נאַסע וויכעטן
געמאַכט.
כאַטש נעם און שקראַבע אָפּ מיט זיי
די לעצטע גרודקעס
כמאַרע,
פֿאַרטריקנט
אויפֿן דנאַ.
פֿון הימל.

די וואַלקנקראַצערס ווערן כמאַרעס שטיין. די כמאַרעס
ווערן וואַלקנקראַצערס. הויכע פֿעלדזן ברעכן זיך
מיט קאַלטן בליץ. אין די הימלען
עפֿענען זיך היילן, טיפֿער
פֿון די עוועניוס. מיליאָנען קילאָוואַטן
שטראַמען אין דער טונקלקייט. זיי גייען דורכ מיין בלוט
מיט וואַרעמער בהלה דער ערשטער טראַפֿן אויף מיין האַנט
איז קיל.

נאָר אַ טאָג און נאַכט פֿון רעגן

נאָר אַ טאָג און נאַכט פֿון רעגן
האַט די גאָס אַן אַנדער מראה :
ביימער — גרויסע גרינע קנוילן,
יעדער בוים — אַ גרינע כמאַרע.

ביזן סאַמע העכסטן גאַרן
האַבן זיי זיך אויפֿגעהויבן.
נאַסע שאַטנס אַנגעהאַנגען
אויף באַלקאַנען איבער שויבן.

כאַטש פֿאַרנומען זענען מענטשן,
האַבן נישט קיין צייט פֿאַר ווונדער —
כאַפּן זיי אַ בליק און ווידער
אויף פֿאַרקנוילטער כמאַרע, רונדער.

שפעטער — צווישן ווענט אין טונקל,
אין געקלאַפּ פֿון דער מאַשין —
וועט פֿאַר זיי אַ בוים אַ הויכער
טאָן אַ שימער, פֿייכט און גריין.

א בויים אין סקווער

ער ווייסט נישט פֿון קיין זריחה,
ער ווייסט נישט פֿון קיין שקיעה.
זיין האַריוואָנט — אַ וואַנט מיט פֿענצטער
אַ פֿלייצנדיקע בליצנדיקע ליכטיקייט —
ביי נאַכט.
פֿון גרויסן הימל איז געגעבן אים
אַ ווינקל בלויז.
עס טרעפֿט :
ער זעט די זון אַ ליכטיקע,
פֿון דער לבנה דאָס געזיכט,
שטערן עטלעכע.
האַט ער מזל — הערט ער ווי
אַ פֿויגל זינגט : טשי־רי, טשי־רי.

*

ער ציטערט
ווען דער ווינט טוט אים אַ שטויס
און סִפֿאַלן
(מידע, אויסגעבלייכטע)
זינע שיינע
בלעטער.
ווען אַ כּמאַרע שטרעקט אים אויס
אַ קאַלטע
פֿולע

ברוסט
מיט רעגן.
ער וויסט:
בקרוב
בלייבן וועט פֿון אים
אַ סילועט.
בלאָע קעלטן וועלן פֿרירן,
שנייען וועלן אים פֿאַרשמירן,
ווינטן וועלן גראַבלען לאַזן.

דאָס הייזעלע פֿון ערגאַר עלען פּאַ

דאָס הייזעלע פֿון ערגאַר עלען פּאַ
ווערט טרויעריקער, נידעריקער, גראָ,
אוועק איז פֿון דער וואַנט די קליינע שוואַרצע קראָ.

אַמאַל, אַמאַל איז דאָ געווען אַ וואַלד,
אַ פּאַרק, אַ שיינער גאַרטן. באַלד
וועט בלייבן טויטער טרוקענער אַספּאַלט.

איז ווינקל גאַס עס האַלט זיך אַנעט קוים
ביים שאַטן פֿון אַן אַלטן קראַנקן בוים,
פֿון לעצטער פֿרישער ערד ביים שמאַלן זוים.

ווער טראַכט פֿון דעם? ווער קומט צו דעם אַצינד?
ניט איך. ניט דו. ניט ער. אַ מאַל דער ווינט,
מיט ביכל אין דער האַנט אַ מאַל אַ קינד.

אַ מאַל אַ פֿויגל מיד פֿון לאַנגן פֿלי,
די איינזאַמע לבֿנה אין איר גלי
מיט בלייכן פנים פֿון אַנאַבעל לי.

שורות פֿיר

געלע בלעטער, כמאָרעס גרויע,
איז דעם האַרבסט דעם שפּעטן,
דער שענסטער טרויער וואָס באַשערט איז
ביימער און פּאַעטן.

*

דאָס גרויע צײַען פֿון אַ כּמאַרע,
דער געלער פֿלאַטער פֿון אַ בלאַט וואָס פֿאַלט —
דער שענסטער טרויער פֿון אַ דיכטער,
אויך ווען ער איז אַלט.

*

וואָס איז געבליבן פֿונעם פּאַרק?
אַ שיץ פֿון געלן בלעטער־וואַרג.
אַ הוילער בוים, אַ פּוסטע באַנק.
דער חלל פֿון אַ זונפֿאַרגאַנג.

*

אויסגעקלונגען האָט די פּיאַנאַ ביזן דינסטן קלאַנג.
אויך דער פֿויגל האָט פֿאַרענדיקט זײַן פּערפֿעקט געזאַנג.
אויפֿן דנאָ פֿון ווייטע שוויבן רוט אַ זונפֿאַרגאַנג,
עס באַדאַרף דיר גאַרניט באַנג טאָן, און עס טוט דיר באַנג.

RUSH HOUR

כוואַליעס מענטשן קומען אָן פֿון האַריזאָנטן שטיין. זיי זאָמלען זיך
בײַ שווימענדיקע הייסע אינדזלען
פֿון די באַסעס, אומגעדולדיקע און גיכע ווינטן
אינעווייניק. אַלע נאָכגעמאַכטע
גרויסע, קליינע, קליינטשיקע
לבָנהס
הענגען הילפֿלאַז מיט די הענט אַראָפּ און ווייזן
האַלב נאָך פֿינף. אין די טיפֿענישן
לויפֿן סאַבווייס אַנגעפּאַקט מיט נאַסע
פֿליישן. פֿאַר די שלעפֿעריקע אויגן
שווימט רונד און ווייס
אַ זייפֿל. עס איז שענער
פֿון אַן אמתער לבָנה.

אין אַ באַס פֿון לייקוואוד קיין ניו־יאָרק

די פֿעלדער וועלן באַלד נישט זײַן. איך וועל זיי שפּעטער זען
אויף אַ טעלער מיט סאַלאַד. דערווייל
דרייען זיי זיך ווי די פֿליטן אויף אַ פֿאַנאַגראַף. בײַ מיין שכנה
שרײַט נאָך אין די אויערן די טעלעוויזיע. דורכן פֿענצטער
אַטעמט זי צום האַריזאָנט
די וואַרעמע עקסטאַזן פֿון דער נאַכט. ביז דער וועט קומען,
וואָס איז פֿון שטיין
און קאַלט. פֿאַר מיניע אויגן
וועט דער טעלער מיט סאַלאַד זיך דרייען
ווי אַ פֿליטע אויף אַ פֿאַנאַגראַף.

א בויס אין פארק

ער האָט געקאַנט דאָך זײַן אַ שײַנער בױם,
מיט גלאַטן שטאַם,
מיט גלײַכע צװײַגן,
מיט פֿרישן גרין —
ווי ער געװען איז,
האָט װער כאַאַטיש אויסגעקרימט די צװײַגן זײַנע
באַהאַנגען זײַ
מיט הױפֿנס
בלײַכע אָפּגעצערטע
בלעטער,
האָט װער געהײסן װאַקסן אײַנגעבױגן מיט אַ האַרב
דעם שטאַם
(נישטאַ קײן קעמל דאָ זײַר צו פֿאַרקוקן),
האָט אפֿשר גאָר אַ דיכטער אים
געגעבן אַ „גוט־אױג“:
געקוקט אױף אים נישט אײן מאָל מיט אַ קנאה,
געװאָלט אַ בױם אַ שלאַנקער זײַן,
ווי ער.

ווי ברידער זײַנע אין דעם פֿאַרק
האָט ער געקאַנט דאָך זײַן אַ שײַנער בױם!

וואסערן פֿון נאכט

אין די וואסערן פֿון נאכט
סטארטשען שיינענדיקע סטאלעגמיטן,
ווי וואַלקן-קראַצערס,
פֿאַרגאַסענע מיט ליכט פֿון פינטעלעך לבֿנה.
די מענטשן אַרום זיי —
געוויקסן שווימענדיקע
מיט וואַרצלען אין געבוי פֿון פֿיס,
מיט בלעטער — הענט,
פלאַנטערן אַרום כאַאָטיש
דורך טונקעלע טונעלן,
דורך תּהומען פֿינצטערע פֿון סאַבווייס,
באַהאַלטן זיך אין לויפֿנדיקע היילן
פֿון לימוזינען,
אויטאָבוסן,
און סײַאַגט נאָך זיי אַ כּוואַליע נאָך אַ כּוואַליע
נאכט.

נישט פֿון שרעק

נישט פֿון שרעק
פֿאַר אויגן אָנגעלאַפֿענע
מיט רויט
האַט דער מאַן אין קאַר
אַפגעשטעלט זיין האַנט
וואָס אויפֿן רעדל
נישט פֿון שרעק
האַט די ליידִי צוגעמאַכט דעם ראַדיאַ.
ווייל געקומען איז ער
שטיל
און ווייס
און פֿלוצעם —
האַבן אויפֿגעהערט די רייד,
האַט איינגעשטילט
דער ליאַרעם פֿון די רעדער.
האַבן אויסגעשטעלט זיך הייזער
אין צוויי לאַנגע רייען
זען ווי עס פֿאַלט,
און פֿאַלט
אַ שניי.

א מאמע בלויז פֿון האַלדז און פנים

פֿאַר בערעלען (ישראל-בער)

מיין אייניקל פֿון אַנדערטהאַלבן יאָר
דערזען האָט זיין מאַמען אויף דער וואַנט
אַז פֿיס,
אַן טאַרסאַ,
אַ מאַמע בלויז פֿון האַלדז און פנים,
פֿון לאַנגע שייַן-פֿאַרקעמטע האָר.
אַ מאַמע נאָענט איבער אים,
(אין זיידנס ווינונג),
וואָס קוקט און קוקט
מיט אומבאַוועגלעכע, מיט גרויסע אויגן
צום פֿענצטער גאַר!
איז ער, מיין אייניקל פֿון אַנדערטהאַלבן יאָר,
אַנטלאָפֿן צו דער קיר,
אין פּאַניק
געשריגן: מאַ!
דערנאָך אויף גיך צוריק צום בילד
מיט שרעק,
און זיסער שטוינונג.

ווידער מאַי

זײַן זיקנה טוט דער בוים פֿאַרשטעלן
מיט בוקעטן בליעכץ פֿרישן, העלן.
(ער וויל דער דיכטער ווידער זאָל
באַזינגען אים, ווי גאַר אַמאָל-אַמאָל).
אַ וועווערקע אין שטיפֿערישן קלעטער --
עס שטיפֿט אַ ציטער איבער צווייג און בלעטער.
אַ פֿויגל פֿרייט זיך וואָס דער הימל בלאַ איז --
צוויטשערט ער מיט פֿויגלשער הנאה.
אַ פֿיכטער רעגנוואָרעם פֿינקלט ראָז --
פֿון זון אַ שטראַל באַהאַלטן אינעם גראַז.

אויך איך מיין עלטער טו פֿאַרשטעלן
מיט שיינקייטן פֿון מאַי. איך וויל אויך
געפֿעלן.

איר לויטער פנים

ווידער האָב איך היינט געטראַכט פֿון דעם
ווי פֿריינדלעך טײַז
די זון.
נישט דעמאָלט ווען זי דראָט מיט שרייפֿה —
בעתן קומען אויף דער וועלט,
בײַ דעם אַוועקגיין.
ווי פֿריינדלעך איז די זון
אין וואַרעמען געמיט פֿון מיטנטאָג,
ווען הימל איבער שטאַט הענגט בלוי און ווייט —
נישט צו דערגרייכן פֿאַרן וואַלקנקראַצער.
איר לויטער פנים
שמייכלט איצט שעה נאָך שעה
צו מיר,
צום בוים,
צום פֿענצטער אויפֿן צענטן שטאַק.
האַט איר געזען ווען אַ מענטשנס פנים
שמייכלען
שעה נאָך שעה ?

א בין אויף דער שויב

געשיינט האָט דאָס פֿענצטער, אַ פּאַסיקל אָפֿן.
וואָס „טרעפֿן זאָל נישט“ — מיט איר האָט געטראָפֿן.
מיט גליטשיקן בלאָ איז געוואָרן פֿאַרשטעלט
איר גאַלדענע, זיסע און וואַרעמע וועלט.
די בין האָט אין שויב מיטן גופֿל געשטויסן —
געוואָלט פֿון דער תּפֿיסה אַרויס צו דעם דרויסן.
געזשומעט האָט זי מיט אַ שטעכעדיק זשומען
פֿון פעס און חרטה אויף איר נאַרישן קומען.
פֿליען און קריכן געפרוּווט צו דעם ראַנד
פֿון גלעזערנער הויכער גיגאַנטישער וואַנט.
געטאָן מיט עקשנות אַ האַסטיקן לויף,
געפֿאַלן אין ראַם מיטן בייכל אַרויף.
זי האָט זיך דערשלאָגן לטוף צו דעם ברעג
פֿון פּאַסיקל חלל, און זי איז אַוועק,
אין לויטערער לופֿט זיך געגעבן אַ טונק,
געלויבטן אַ רגע — אַ גאַלדענער פֿונק.

דערמאנונגען

איך וועל שטאַרבן אין דער שטאַט ניו-יאָרק

פֿאַר מ. הרץ

...און איך וועל שטאַרבן אין דער שטאַט ניו-יאָרק,
ביים איבערגיין די גאַס, ביים טאַמע ראָג,
פֿאַרקוקט אין הימל צו דעם הויכן הויז,
אין אַ שיינעם זומערדיקן טאָג.

פֿאַרקוקט אין הימל צו דעם הויכן הויז —
אַ שלאַנקער דריידל מיטן קאַפּ אַראָפּ,
צו כוואַליעס מענטשן ווי זיי שטראַמען אָן,
צו כוואַליעס מענטשן ווי זיי שטראַמען אָפּ.

צו אויטאָס ריזיקע, וואָס בלינבן שטיין
פֿאַר רויטער שיין, אַ פינטעלע די גרייס —
דאָן וועט אַ שיפורע צעווילדעוועטע קאַר,
אַרויפֿפֿאַלן אויף מיר מיט אַטעם הייס.

צי אפֿשר שטאַרבן וועל איך גאָר ביי נאַכט,
ווען לאַמפּן שנינען ליכטיקער פֿון שטערן.
אויך די פֿינצטערניש אין שטייג פֿון מנינע ריפּן
וועט פֿון אַ מעסערשטראַל באַלויכטן ווערן.

אין מיין צימער

אין מיין צימער קומען זאל ער
מיט טויזנט אויגן, צי מיט צוויי ;
אראפבייגן מיין קאפ צום טישל,
טאן א קלעם דאס הארץ מיט וויי.

עס זאל קיין אמבולאנס נישט יאגן
צום שפיטאל מיט א געוואן,
ווי אן אפאראט — א דאקטער —
מיך באטראכטן וועט גענוי.

אין מיין צימער קומען זאל ער,
מיט טויזנט אויגן, צי מיט צוויי ;
לעבן פריינד מיינעם, מיין טישל,
אפגיין זאל איר אן געשריי.

הערן בלויז דאס שעפטשען ווארעם
פון פארשריבענעם פאפיר,
ביז די פען, אן אפגעקילטע,
פאלט ארויס פון האנט בני מיר.

א כּוּס מײַט טײַ

כ'האַב יענעם סדר נישט פֿאַרגעסן ביז אַצינד.
מיר זיצן מײַט דער באַבען — איך, אַ קינד,
די ברידער עלטערע — אַרום דעם טיש געגרייטן,
מײַט ווייסן פֿעכלדיקן טישטעך אַ פֿאַרשפּרייטן.
מײַט שײַנענדיקע טעלער, טעלערלעך און שאַלן,
(פֿאַרבליבן פֿון די גבירישע אַמאָלן).
מײַט פּוסהלעך אויף ווייזן. און לעבן זיי
אַ טשיניק מײַט פֿאַרזיסטער קאַלטער טײַ.
אויך מצה, גרינס, הגדות. איין ברודער נעמט
דעם פּוס מײַט טײַ אין האַנט און קוקט פֿאַרשעמט.
דער באַבעס פנים אויפֿגערודערט ווערט:
— עס איז זײַן רצון, אַזוי איז אונדז באַשערט.

*

כ'האַב יענעם סדר נישט פֿאַרגעסן ביז אַצינד,
כאַטש אין זפרון בילד נאָך בילד צערינט.
נאָך זע איך קלאָר: אַ פֿלעמל פֿון די ליכט
קוקט אַרויס פֿון פּוסהלע, קוקט מיר אין געזיכט.
דאָס פֿלעמל ציטערט, ציטערט, טונקלט און צעהעלט,
מײַט דער טײַ דאָס פּוסהלע זייער מיר געפֿעלט,
ס'האַט דעם קאַליר פֿון פּסחדיקע ניס,
די פֿליסיקייט איז מלא־טעמיק זיס,
(פֿאַרמישט מײַט קילער זילבערדיקער שײַן)
ס'איז ליכטיק מיר און וווּיל מיר אָן דעם ווייזן,
איך שטעל זיך אויף און פֿרעג די קשיות פֿיר,
שײַן און שענער שײַנט דער טישטעך, דאָס געשיר.

*

כ'האב יענעם סדר נישט פֿאַרגעסן ביז אַצינד.
א גראַזיק פֿעלד אין חלום האָט געגרינט,
און מיט דער סטעזשקע, הויך און שטאַלטנע גייט
דער באַבעס אליהו, דער וואָס שטילערהייט
געלערנט דאווענען אַ קאַנטאַניסט ער האָט
(איר, די גראַזן, האַרכן אין זיך צו זיין טראַט).
ער נעמט אַרום מיר, ווי קיינער נישט אַזוי ;
זיין באַרד רירט אַן מיין פנים גרינג און גרוי :
— אַ שיינער סדר איז געווען בני דיר אין שטוב,
צוויי מאָל האָב איר פֿון פֿוס געטאַן אַ לאַנגן זופּ.

פֿאַטאַגראַפֿיעס

.1

פֿון יענער זייט אַטלאַנטיק זי געבראַכט איך האָב.
אויף אַ פֿערד אַ פֿלינקן אַ זעלנער אין גאַלאַפּ.
די לייצעס אין דער לינקער, אַ שאַבליע לאַנג און קרום,
איז דער האַנט דער רעכטער סטראַשעט דעם אַרום ;
דעם טאַל וואָס סילוועטן שטאַלענע באַהאַלט,
דעם בערגל וואָס מיט קורצע בלייכע בליצן קנאַלט.

נישטאַ דאָ קיין אַרום. קיין באַרג נישטאַ, קיין טאַל.
דאָס בילד איז אין אַ רעמל, גראַדעקעדיק און שמאַל.
דאָס פֿערד איז פֿון קאַרטאַן, דער זעלנער פֿון קאַרטאַן,
אַבער דאָס געזיכט, אין שויב אַרייַנגעטאַן,
איז אַ געזיכט אַ לעבעדיקס, טייער מיר ביז גאַר —
עס איז מיין ברודער שמחה'ס, צו זיינע צוואַנציק יאָר.

ער האָט געדינט געדולדיק אין פּוילישער אַרמיי
צוויי לאַנגע, לאַנגע יאָר, און נישט דערציילט פֿון זיי.

.2

איבער דער טיר צו דעם פֿראַנטאָון חדר
איז דאָס בילד געהאַנגען.
די ראַם אַרומגענומען האָט פֿירקאַנטיק
דאָס פנים פֿון מיין שוועסטער,
איר ווייסע בלוזקע
פֿאַרשפּיליעט ביי דעם האַלדז
מיט צוויי גרויסע שוואַרצע פֿליגלען
פֿון אַ פֿלאַרע.
איך האָב געוויסט:
מיין שוועסטער וויל אַראָפּ צו מיר,
צום קליינטשיק ברודערל וואָס איז געבליבן
אַן אַ שוועסטער.
מיט ביידע אַרעמס שפּאַרט זי אויף דער ראַם,
פרעסט ענגער צו דעם גלאַז די ברוסט.
איך האָב געוויסט:
קיינמאַל,
קיינמאַל וועט זי נישט אַרויס פֿון בילד —
אַ פֿויגל
מיט צוויי גרויסע שוואַרצע פֿליגלען
שטיקט זי.

דעם שכנס גארטן

סראליק שניידערס גארטן האָט אַרײַנגעקוקט אין שױב
מיט געלע גוטע אויגן פֿון די קערן.
עס זענען חן-גריבלעך געווען
די ברוינע רונדע דיניעס.
לאַנגע גרינע שמייכלען
זענען אוגערקעס געווען.
— גוט־מאַרגן, גאַרטן!
— גוט־יאָר, מיין שכן!

ליידיקער שטאַל

שוין לאַנג אַז דאָ געשטאַנען איז אַ קו.
דורך שפּאַלט אין טיר
האַב איך נאָך אַלץ געזען אין דער ליידיקייט
די ברוינע גלאַנצעדיקע פֿעל,
באַקלעפט
מיט שטרויעלעך פֿון שיין.
דעם פֿולן רונדן אײַטער
ווי אַ וואַרעם בערגל
רו.
געווען איז דאָס דער זומער־טאַג
ברוין און פֿול
און וואַרעם ווי אַ קו.

עפל

איך האָב דערמאָנט זיך היינט דער באַבעס עפל
געבאָקענע אין אויוון אויף אַ בלעך.
אַ, ווי שטאַרק איך בין אין פעס געוועזן
אויף מיין באַבען!
וואָס האָט זי געטאָן מיט זיי?
וואָס האָט זי געמאַכט פֿון זיי?
ווי אין די ביכלעך פֿון דער ביבליאָטעק
האָט זי די גרויסע שמעקעדיקע עפל
אַ פישוף אָפּגעטאָן:
זי האָט זיי אינגעשרומפן.
די גלאַטע בעקעלעך צעקנייטשט,
געמאַכט זיי בלייך, געמאַכט זיי אַלט.
אויך שטיקער הויט פֿון זיי אַראָפּגעריסן.
די אַרעמע!
אַזאַ מיין היץ אַריבערטראָגן!
ווער איז דאָס געטראָטן איבער זיי
אויף לאַנגער שוואַרצער בייט,
אַז דאָ און דאָרט איז זיי דער אינגעווייד אַרויס?
אויב ווייניק נאָך —
האָט זי די הייסע ווונדן זייערע דערנאָך
געדיכט באַשאַטן מיט דינעם דראַבנעם מעלעץ.
ווי לאַנג קען זיין אין פעס אַ זיבניאַריקער,
ווען ס'קלעמט ביים לעפֿעלע דער הונגער?
באַלד האָב איך אַזאַ צעשעדיקטן
געהאַלטן אין די פֿינגער,
אַריינגעטאָן די ציינדעלעך אין אים —
און עס איז אַ וואַרעמער אַ זיסער פֿאַרגעניגן
גערונען איבער מיניע ליפן.

א יינגעלע פֿון פּוילן

און מיר —

מיר בענקט זיך נאָר אַ יינגעלע פֿון פּוילן,

אין הייזעלעך פֿון קאַרט,

אין שיכעלעך מיט לעכערדיקע זוילן.

אַ יינגעלע וואָס לויפֿט גאַנץ פֿרי אין שול

מיט דעם שאַסיי.

ער האָט אין טעקע :

אַ שטיקל ברויט מיט אייל,

די פֿרייד פֿון מאַטלען און אַ קעלבּלס מעקע.

מיר בענקט זיך נאָר אַ יינגעלע פֿון פּוילן,

אַ יידיש יינגעלע,

וואָס הערט אין קלאַס די ווערטער פֿון בן אמוץ,

און זעט אַ לאַנד אין גאַלד פֿון זאַמד און זון,

מיט שטעט און דערפֿעלעך אין אַ קאַליר פֿון מילך,

און זעט אַ שלווהדיקן באַרג

אין בלוי און גרין,

מיט אַ שאַסיי.

און אַלע מענטשן גייען דאָרט אַהין,

דאָס גאַנצע שטעטל גייט

מיט דעם שאַסיי :

די גוים פֿון דער פֿאַרשטאַט, די יידן פֿונעם מאַרק.

און איבער זײַנע גלידער רינט אַ האַניקדיקע פֿרייד.

האַלצהעקערס

צוויי האַלצהעקערס
מיט שווערע שטייפֿע לייִוונטענע פֿיט,
געדריקט האַבן צו ערד די פֿרישע קלעצלער,
מיט פֿליענדיקע העק די הויט געריסן זיי,
געמאַכט זיי ווינדן, געשפּאַלטן.
דער בוים דערנעבן
געקוקט אין אלע זייטן האַט
מיט שרעק אין זיינע פֿלוימען-אויגן,
און הינטער מיר באַהאַלטן זיך.

דייטשלאַנדר 1946

די האַנט וואָס האָט געשלאָגן וועט קיין פֿריינד נישט ווערן
עס וועלן גוט נישט זיין די ליפּן פֿון סאַדיסט.
אויף דיינע גאַסן, דייטשלאַנדר, וועל איך אייביק הערן
דעם יאַמער פֿון מיין שטעטל וואָס דו האָסט פֿאַרוויסט.

דער רעגן טוט דעם שטיין דערפֿרישן,
דער ווינט פֿאַריאַגן טוט דעם שטויב פֿון ווענט.
סיי רעגן און סיי ווינט — זיי וועלן ניט פֿאַרווישן
דאָס בלוט פֿון מערדערישע הענט.

ווען מינע אויגן זעען דיינע שיינע הויפֿן,
ווען ס'טרעטן מינע פֿיס דיין אַספֿאַלטירטן וועג —
איך וויסטע וועלדער וויל איך דאָן אַנטלויפֿן,
אויף וויסטע פֿעלדער וויל איך דאָן אַוועק.

שטוטגארט

ביסט שייץ.

מיר איז טרויעריק פֿון דעם וואָס דו ביסט שייץ.
אַזויפֿיל הימל איבער דיר — און מיר פֿעלט לופֿט.
אַזויפֿיל מענטשן אויף דער גאַס — און כ'בין אליין.

דינע היזער שטייען רחבותדיק אויף גרינע שטאַפלען.
די פֿענצטער ווישט דער טאָג מיט פֿיכטע וואַלקנס,
און לאַזט אין זיי אַ לעבעדיקע זון זיך צאַפלען.

אין דינע הויפֿן ליגט דער האַריזאָנט בני סאַמע ווענט
אינאיינעם מיטן עפּלסאָד.
מענטשן רירן אָן אים מיט די הענט.

פֿון זיי האָט עמעצער מיין היים פֿאַרברענט.
פֿאַרטראַג איך ניט: די אויסגעווישטע פֿענצטער, גרויס און קלאַר,
די לעבעדיקע זון, וואָס צאַפֿלט זיך אין מיניע האַר.

פֿאַרטראַג איך ניט דעם האַריזאָנט, וואָס האָט דעם בליק בני יענעם
ניט מילד געמאַכט,
דעם עפּלסאָד, וואָס האָט אים זיסע פֿרוכט געבראַכט.

ביסט שייץ.

מיר איז טרויעריק פֿון דעם, וואָס דו ביסט שייץ.

וועסט קומען אויף דער וועלט

וועסט קומען אויף דער וועלט מיט קלאַרע אויגן
אין שטרענגער שעה פֿון ווייטן פֿעברואַר.
איך, דיין טאַטע, וועל דעם קאַפּ — געבויגן
צו דער ערד, דעם בליק באַהאַלטן שטאַר.

כ'וועל פֿון פֿריידן קלערן, וואָס איך דאַרף דיר געבן,
און ווייס נישט וויאַזוי צו ברענגען זיי פֿאַר דיר.
ווייל כ'שטיי אַליין נאָך ביי דער שוועל פֿון לעבן
און קען נישט עפֿענען צו פֿרייד די טיר

כ'זאַל ענדלעך וואַרעמקייט פֿון היים דערפֿילן.
מיט שמייכלענדיקע ליפּן זאַגן: כ'בין ביי זיך.
איצט וועל איך איינגעמידטן גוף פֿאַרהילן
אין אַ ריינער אויסגעפרעסטער ציך.

(1947)

באַנען

די באַן פֿירט ווייטער מיך אַוועק,
פֿון מיין געבוירנלאַנד אַלץ ווייטער, ווייטער.
די הוימלען זיינען אַן אַ ברעג
און פֿלאַקערן אין שקיעה־שױטער.

עס לױפֿט די באַן, אַ גרויסע שריפֿה
האַט די זון צעלייגט אין רוימען.
ברענען דאָס אַזוי די הויפֿן ?
רויכערן אַזוי די קוימענס

פֿון פֿאַרשאַלטענעם מיידאַנעק ?
עס איז דער מערב איצט אַ שױטער.
און עס טראַגן מיך די באַנען
ווייטער, ווייטער, ווייטער, ווייטער.

יונגע מאמעס

יונגע מאמעס יידישע, איך האָב איך ליב!
איך האָב איך ליב ווייל איר זענט יונג און שיין,
און ווייל איר קומט אין שיינענדיקן פאַרק
מיט קינדער ליכטיקע, ווי איר אַליין.

מיידעלעך ווי בלימעלעך אין בלי,
יינגעלעך ווי ביימלעך הויך און שלאַנק.
יינגעלעך מיט פנימלעך פֿון לויטער זון,
מיידעלעך מיט שטימעלעך פֿון ריין געזאַנג.

אויף אייער ליפּ קלינגט קלאַר די שפּראַך פֿון לאַנד,
און אויבעט: „זונעלע“ און „אַ געזונט אויף דיר“.
מינן חלום זעט: אין מזלדיקער שעה
אַ מאַמע פֿירט אַריין איר קינד אין שול צו מיר.

מיר האָבן קינדער דאַרטן וווּ די זון פֿאַרגייט,
ווי האַריזאָנטן זענען רויכיק אַש אין גלי.
מיר דאַרפֿן זיי אין שול, מיר דאַרפֿן זיי אין פאַרק,
מיר דאַרפֿן זיי, די בלימעלעך אין בלי.

צו אַ יונגער מאַמען

איזן וואָס וועסטו די ליבשאַפֿט צו דיין קינד אַרײַנטאָן,
יונגע מאַמע ?

נישט אין דער חלה.
דו וועסט די מעל אין דייזשע נישט פֿאַרקנעטן
מיט טאַנצנדיקע פֿינגער.
בני נאַכט נישט הערן מיט אַ פֿרייד
ווי ברכהדיק
עס וואַקסט און וואַקסט דאָס טייג,
פֿאַרדעקט מיט פֿינצטערניש
און מיט אַ קישן.
דעם אויוון וועסטו אויך נישט מאַכן,
צו זען, אַז די קיילעכדיקע, ברוינע
בערגלעך חלה
זענען ווי די פּוכקע בעקעלעך
פֿון קינד.
דו וועסט, אַ גליקלעכע, נישט אונטערטראַגן דעם
אַ העפֿטעלע
פֿון מאַמעס אַנגעהאַרעוועטער
ליבשאַפֿט.

נישט אינעם קליידעלע.
דו וועסט נישט איבער קראַמען גיין,
די סחורה קריגן,
וואָס פֿאַסט זיך צו די פֿרישע, יונגע
אייגעלעך.

נישט שניידן מיט אַ ציטערדיקער שער.
עס זאל, חלילה, נישט אַרויסקומען צו ענג
דאָס קעלנערל,
צו לאַנג דאָס סטענדל.
דו וועסט דאָס קליידעלע נישט וואַשן
מיט בלאַוס
פֿון דעם קאַיאָר.

יונגע מאַמע,
איז וואָס וועסטו די ליבשאַפֿט צו דיין קינד אַרייַנטאָן ?

פֿירנדיק מיין זון אין שול

איך האלט אים נישט בנים הענטל און איך פֿיל
ווי ווייך און וואַרעם זיינע פֿינגער זענען.
איך קוק נישט אין די אויגן אים אַרײַן, און ווייס
ווי שיין און גרויס זיי גלאַנצען אין פֿרימאַרגן.
איך רוף אים נישט מיט אַלע ליבע נעמען,
וואָס עס האָט אַ טאַטע פֿאַר זײַן קינד.
איך זאָג בלוײז: זון. און פֿון אַלע זײַנע פּלאַפּלענישן
הער איך איין און איינציק וואָרט בלוײז:
טאַטע.

דער לבנה'ס געבעט

שיקט מיר נישט די מענטשן פֿונעם ערדקויל
מיט זייער חכמה, פֿלייס און פֿעיקייטן.
זאָלן זיי כאַטש טויזנט יאָר נאָך וואַרטן,
זאָלן זיי נאָך טויזנט יאָר זיך גרייטן.

מיט דראַענדיקע ריטמישע געברומען
פֿון די מעטאַלענע גיגאַנטן-היישעריקן
טוען זיך די האַריזאָנטן וואַרגן.
טוען זיך די הימלען שטיקן.

זיי בויען הַיַזער העכער אַלץ און העכער
און דערטרינקען זיי אין פֿלאַמען,
די לעבעדיקע טאַנצנדיקע טייכן
טוען זיי אַליין פֿאַרסמען.

זיי האָבן פֿרוכט און קאַרן, וואַסערן צו טרינקען,
קליידער פֿאַרביקע אין פֿולע קלייטן.
היימען האָבן זיי מיט ליכט און וואַרעמקייט —
און ראַבעווען און טייטן.

שיקט מיר נישט די מענטשן פֿונעם ערדקויל
מיט זייער חכמה פֿעיקייט און פֿלייס.
אַ נישט-באַווינטע לאַזט מיך זיין, און עלנט
וואַנדערן אין הימלען, שטיל און ווייס.

מיט פענעס געשריבן

פֿון אַלטמאַדישע לידער די סטראָפֿן
מיט גראַמען, געדאַנק און געמיט —
זיי זענען דעם וועג מיר פֿאַרלאָפֿן
ביים שרייבן מאַדערנע אַ ליד.

די סטראָפֿן געשריבן אַמאָל נאָך, מיט פענעס געשריבן,
וואָס האָבן גענאָגט פֿון די טינטערס דעם טינט —
זיי האָבן געאַטעמט מיט האָפֿן און ליבן,
מיט אַטעם פֿון גראַז ווען עס גרינט.

ביי נאַפֿטלאַמפֿן קאַרגע געשריבן מיט ציטער,
ביי מאַגערע ליכטלעך וואָס גייען באלד אויס;
דער גלויבן אין שיינעם און ריינעם נאָך גליט ער
פֿון זייערע שורות אַרויס.

ביים שיין פֿון פֿלאַרעסצענט מיין העפֿטל ליגט אָפֿן,
די פען איז מיט טינט, וואָס וועט סטייען אויף לאַנג.
ווען קומען איר וועט — מנינע אייגענע סטראָפֿן —
ברענגט לידער אַלטמאַדיש, אַ דאַנק.

יידישע מאַמעס פֿון שטעטלעך אין פּוילן

יידישע מאַמעס פֿון שטעטלעך אין פּוילן!
וואָס וועלן די אייניקלעך אונדזערע וויסן
פֿון אייערע זאָרגן און שרעקן? און אויכעט
פֿון חתונות שיינע און פֿריילעכע בריתן?

יידישע מאַמעס פֿון שטעטלעך אין פּוילן!
ווער וועט דערציילן די אייניקלעך, ווער,
ווי זינגען איר פֿלעגט פֿאַרן אויער פֿון וויגל,
פֿאַר אויגן פֿון בליצלאַמפּן טאַנצן אַ שער?

ווי זיצן פֿלעגט איר אין די זומער־פֿאַרנאַכטן
אויף רויקע שוועלן מיט קליינוואַרג אין דרימל.
(דער הימל איז וואַרעם ווי אייער געמיט איז,
און אייער געמיט איז אַ וואַרעמער הימל).

איר האָט נישט געזאָגט צו זיי שפּעטער: זייט ביטער!
פֿאַראַן שלעכטע מענטשן, אויך שלעכט זיין דאָרפֿט איר!
געזאָגט האָט איר: טייערע, גייט און געפֿינט אייך
אַ העלפֿיקע האַנט און אַ פֿריינטלעכע טיר!

גוט איז געווען אייך אין איינזאַמקייט באַנגער
צו וויסן פֿון קינדער אין שרעקיקער ווייט,
וואָס זענען אין אייגענע בעטן געשלאָפֿן,
אין אייגענע העמדער פֿון ליוונט צי זייד.

מיר גיבן, די אייניקלעך אונדזערע, נעמען
פֿון אייר, פֿון די מאַמעס פֿון שטעטלעך אין פּוילן,
זיי זאָלן אין שעהען פֿון ייִדישן אומרו
דערמאָנען די פֿריידן, דערמאָנען די גרוילן.

נישטאָ זענט איר מער אין די זומער-פֿאַרנאַכטן,
אין אַפֿענע גריבער רוט אייער געביין.
אַ, ייִדישע מאַמעס, עס וועט אייער אַנדענק
מאַכן די היימען פֿון אייניקלעך שייַן.

מיט בייזע רייד

מיט בייזע רייד, מיט שרייענדיקע לידער
פֿאַרשעמען זיי דעם אַנדענק פֿון אַ דור,
וואָס האָט אין פֿינצטערן, אין ענגן נידער,
געחלומט פֿון אַ הימל, ריין און קלאַר.

דער נידער — גרויע געסלעך, שימלענדיקע שטיבער,
אַרום אַ מאַרק מיט מיסטן און מיט שטויב.
דער הימל, דער וואָס אים האָט פּרץ אויסגעפֿיבערט,
האָט אַריינגעבלויט צו אַלעמען אין שויב.

געוואָלט האָט ער, דער דור, דאָס לעבן מאַכן שענער,
נישט נאָר פֿאַר זיך און פֿאַרן אייגן קינד —
איז ער געגאַנגען מיט די רויטע פֿענער.
איז דאָס אַ זינד, איז דאָס געווען אַ זינד ?

געדענק איך נחומען. די אויגן בלוי און טיף,
דאָס קלוגע פנים ערנסט איז און בייניק.
ער האָט געפֿירט דאָס קרייזל פֿונעם „סקיף“,
און ניידוסן געקענט אויף אויסנווייניק.

שיינדעלען געדענק איך נאָר פֿון קינדערגאַרטן.
(איר טאַטע איז געווען דער לערער פֿון הנ"ך).
זי איז אַ לערערין געוואָרן טאַקע דאָרטן
און האָט אַ זוניקייט אין קלאַס אַריינגעבראַכט.

(ווען ס'האָט דער דייטש געהייסן אויסטאַן זיך, איז זי
אַריין מיט נעגל אין זיין צורה.
איז בויך געשטויסן מיט די דאַרע קני,
און אומגעקומען אין די קליידער אירע).

אהרענען. געטיילט מיר האָבן זיך מיט אַרעם ברויט און טיי,
געטיילט זיך מיט דעם עלנט פֿון יתומים.
איז ער געוואָרן אומגעדולדיק און אַוועק צו זיי —
עס איז סאַוועטנלאַנד געוואָרן גאַר אַ טרויב אים.

מיין ברודער ברוך. הויט און ביין און ליד.
געוואָרט האָט ער אין לאַנגע נעכט אָן שטערן
עס זאָל דער הימל אויפֿלויכטן צעגליט,
דעם נײַעם טאַג, דעם גליקלעכן, געבערן.

מיט ביזע רייד, מיט שרײַענדיקע לידער
פֿאַרשעמען זיי דעם אַנדענק פֿון אַ דור,
וואָס האָט אין פֿינצטערן, אין ענגן נידער,
געחלומט פֿון אַ הימל, ריין און קלאַר.

אין מיין ברודערס אַנדענק:

ברוך אליצקי / ליד, פראָזע,
י. צ. שאַרגעל / ברוך אליצקי / עסיי
ביבליאָגראַפיע

ברוך אליצקי

סױואַרפֿט זיך מײַן תּבּה, אַ ווּנְדערלעך ווײַסע אויף רוקנס
פֿון כּוואַליעס אין מבול, אין רױטן,
אין תּבּה איז רױק, נישטאַ קײן סימנים פֿון זינדיקן לעבן,
נאַר אויסער איך איינער, דער איינזאַמער נח...
איז וואָס אַז סױוערן פֿאַרטרינקען פּלאַנעטן און ברידער
פֿאַרשעלטן און לעסטערן געטער
וואָס ס׳האַט זייער דמיון אַליין זיי באַשאַפֿן? מיר רירט נישט,
מיר אַרט נישט, איצט בלי איך, איצט בלוי איך...

איך האָב ביז אַצינדערט די ווײַסינקע שיפֿלעך, די נײַנצן
באַלאַדן מיט פירות, מיט אוצרות און בשמים
געטריבן אַליין מיט אַ ווילדער הנאה אין ברויזיקן שטורם פֿון דיר,
אינעם בלוטיקן שקיעה-געוויטער,
זיי זענען לאיבוד געגאַנגען די ערשטלינגען מײַנע אַ גלויב
ווי די עכאַס פֿון איינעם וואָס טרינקט זיך —
דרום שווים איך פֿול תּשובּה אין תּבּה פֿון צוואַנציקסטן יאָר
אַנטקעגן די פֿריידיקע נישארס פֿון חיסור.

ט ר י ס ק.

(„שפּראַצונגען“, וואַרשע, 1926)

א שטעטל אזא

דאָס שטעטל ליגט פֿאַרוואַרפֿן אויף דער לינקער זייט ניִעמאַן ; דער אימפעטיקער ניִעמאַן־שטראָם האָט ווי אַ שטריק מיטגעריסן די קרעפֿטיקע מיטלסטע פֿאַליעס פֿון דער הויכער לאַנגער בריק, וועלכע האָט טאַקע אויסגעזען ווי אַ ציגיינערישע בויד, וואָס רוט זיך לעתעתהדיק אָפּ. פֿאַראַמען באַלאַדן מיט ייִדן, מיט פּויערן, מיט תּבואות און שטיקלעך, זענען שלוהדיק געשווומען ווי באַווינ־טע אינדזעלעך צום ברעג. די געהילצן, וואָס דער שטעטלשער טאַרטאַק האָט געזעגן, זענען געלעגן ביים ברעג צעוואַרפֿענע, צע־שטרייטע, ווי זיי וואַלטן שוין וואָס גיכער וועלן אַוועק אין די ווייטע מקומות. אַ פֿאַרבאַרגן קוזניעלע אין אַ טאַל, האָט ווי אַ בינשטאַק אויסגעשפינן ברענענדיקע בינען און אַ ווייס דאַמפֿערל מיט אַן אויסגעצויגענעם פֿאַרסאַזשעטן האַלדז, האָט פֿון צייט צו צייט אַרויסגעלאָזן אַ פֿיף. דער פֿיף אַ שאַרפֿער, אַ שפּיזיקער, האָט זיך אַ דריי געטון און ווי אַ שאַרפֿע נאַדל אַרײַנגעלאָפֿן אין בלוט פֿון די מעת־לעתן. אַרום — אַ פֿאַדקאַווע פֿון גרינע יאָדלע־וועלדער, די געגנט — געהייבלט. איינפֿיסיקע יאָדלעלעך דראַפֿען זיך מיט די לעצטע פּוחות צו די הימל־שפיצן, קוקן מיט פּחד אַראָפּ אין די טאַלן, וואָס זעען אויס ווי טיפֿע ריזיקע שיסלען, און ציטערן, ציטערן אין ווינט, שרעקן זיך טאַמער פֿאַלן זיי אַראָפּ, אַז די גרינע האָר זייערע שטעלן זיך אַזש קאַפּויר. אַ ברוינער שליאַך, צענטלי־קער סטעזשקעלעך צעלויפֿן זיך אין די אַרומיקע דערפֿער, וואָס דרימלען ווי זאַטע טשערעדעס. דער שליאַך מיט די סטעזשקעלעך זעט אויס ווי אַ ברוינע ריזיקע האַנט מיט צענומענע פֿינגער. דער שליאַך פֿירט אַרײַן אין שטעטל און גייט צו ביזן קלײַנינקן קלײַסטערל, וואָס שטייט אינמיטן מאַרק.

ברוך אליצקי

אין זאל פֿון פֿ. קורסקי־ביבליאטעק אין תל־אביב, איז פֿאַר־געקומען אַ פֿייערלעכער אַוונט געווידמעט דעם דיכטער און לערער ברוך אליצקי, איינגעאַרדנט דורכן ישראלדיקן פֿאַרבאַנד פֿון געוועזענע שילער און לערער פֿון די ייִדיש־וועלטלעכע שולן. עס האָבן זיך באַטייליקט מיט אַפּשאַצונגען און געדענק־רייד די שרייבער און דיכטער א. גאַפּלאַט, נחמן מייזיל, בינם העלער, לייב אליצקי און דער שרייבער פֿון די דאָזיקע שורות, וואָס האָט געזאָגט צווישן אַנדערס :

... דער דיכטער ברוך אליצקי, דער באַזונדערער און אייגנ־אַרטיקער איז זיין לעבן און שאַפֿן, איז אויך געווען לערער. ער האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך שילער — אזוי האַפֿן מיר — פֿון דרויע און מעזריטש, פֿון לונע און זשעטל, פֿון לאַדזש, פֿון גראַדנע און פֿון לאַכאַוויץ, וואָס דערמאָנען מיט ליבע און פֿאַרערונג זיין נאָמען.

די קורצע, ציניעותדיק־צונויפֿגעשטעלטע ביאָגראַפֿיע אינעם בוך איבערגעבליבענע לידער און געזאַנגען פֿון ברוך אליצקי א. נ. „מזין בלוט איז אויסגעמישט“ (איכוף־פֿאַרלאַג, ניו־יאָרק, 1951), רעדאַקטירט: ל. אליצקי), אַ ביאָגראַפֿיע וואָס וויינט־אויס בקול דממה דקה דעם יחידישן צער און דעם שבר בת עמי, דערציילט, אַז אין אַט דעם ליאַכאַוויץ, מיטן אַרײַנמאַרש פֿון די דײַטשישע קולטווירטע קאַניבאַלן ווערט פֿאַרשניטן די דאָרטיקע ייִדישע באַ־פֿעלקערונג, ווי אומעטום וווּ זייער, אויף אייביק־פֿאַרשאַלטן זאָל זיין זייער געביין, האָט זיך באַווײַזן — ווערט פֿאַרטיליקט מי און יצירה, עס גייט אונטער די ייִדישע שול און עס ווערן פֿאַרווישט און פֿאַר־מישט די טריט פֿונעם 34־יאָריקן אויסדרוק־רייכן ייִדישן רעוואַ־לוציאָנערן פּאָעט ברוך אליצקי.

ווען נישט די ליבע פֿון זײַנע געוועזענע שילער און לייענער וואָלט גאַרנישט לײַכט געווען אַזאַ שפּרונג צו טאַן אויף-צוריק פֿון אונדזערע קלוגע, אויסגעהוילטע נײַכטערע טעג, אַזש ביז צו יענע צײַטן, וואָס הייבן זײַך אָן מיט אַ פֿופֿציק יאָר צוריק און דויערן אַ פֿינעף און צוואַנציק יאָר אינגאַנצן, וואָס זענען שוין אַזוי ווייט, אַזוי אומגעהייער ווייט פֿון אונדז: צו יענע צײַטן פֿון גלויבן און האַפֿן, פֿון פּחדלעזן אַרויסרוף צו אַן איינגעפֿונדעוועטער וועלט, וואָס האָט זײַך געווערט ווי אַ פֿאַרווונדעטע חיה און נישט געוואָלט אָפּטרעטן דאָס אַרט פֿאַר אַט-די גלויביקע יונגען אין וועמענס טשופּרינעס עס האָט געווייעט דער ווינט פֿון נײַעם אָנקומענדיקן טאַג; אין וועמענס אויגן עס האָבן געגליט די זעונגען פֿון אַ נאַענטן אחרית-הימים, און אין וועמענס הערצער עס האָט געזאַטן דאָס בלוט פֿון מענטשן-ליבע אין זכות פֿון „אַקטאַבער“ — דאָס באַ-לייכט אויך די ירושה, די ליטעראַריש-קינסטלערישע, פֿון אַזאַ יונגן מענטשן, ווי ברוך איז געווען און דער ברויזנדיקער, שטורעמדיקער פֿאַרמעסט זײַנער וואָס קומט צום אויסדרוק אין זײַנע לידער; און אַוודאי די ירושה פֿון דער באַדײַטנדיקער, אומפֿאַרגעטלעכער פּלע-יאַדע ייִדישע דיכטער און שרײַבער פֿון יענע צײַטן, וואָס האָבן געצונדן פֿײַערן אין די הערצער פֿון די דערשלאַגענע ייִדישע היי-מען און זענען אין אַט די הייליקע פֿײַערן אַליין פֿאַרברענט געוואָרן. סײַ היסטאָריש, סײַ ליטעראַריש, איז אמת דאָס אַנרופֿן די פֿאַרבליבענע ירושה נאָך ברוך אַליצקין מיטן נאָמען „מײַן בלוט איז אויסגעמישט“.

סײַז אמת ליטעראַריש, ווייל סײַז וויל באַווויסט, אַז דער דעמלט ייִנגיטשקער בחור פֿון טריסק (קױם 17 יאָר אַלט!) האָט אין יאָר 1925 פֿאַרעפֿנטלעכט אין די דעמלט באַרימטע „ליטעראַ-רישע בלעטער“ (וואַרשע), אַ רייף דראַמאַטיש-אַנגעלאָדן ליד אונטערן נאָמען „מײַן בלוט איז אויסגעמישט“.... —
 מײַן בלוט איז אויסגעמישט מיטן בלוט פֿונעם פּשוטן פּויער,
 און סײַנגט אין מיר דאָס ווילדע געזאַנג פֿון די טײַכן.

זײַן ווייטיק צעאָקערט מײַן האַרץ, ווי דער אַקער זײַנע פֿעלדער,
באַזאַמענדיק עס מיט ווילדע זאַמען,
און זײַן פֿרייד צעפֿלאַקערט זיך אין מײַנע אויגן,
ווי ראָזע זיחה-שײַן אין שניבעלעך פֿון זײַנע כאַטקעס.

עס פֿלאַטערן מײַנע טעג רעשיק און פֿילפֿאַרביק,
ווי זונטיק די סטענגעס אויף די פֿלייצעס פֿון די טאַנצנדיקע שיקסעס.

— — —

ט'איז אָבער אויך אמת היסטאָריש, אַז אין יענער צײַט, בעת
דער הערשאַפֿט פֿון די פֿילסודסקיס און זייערע יורשים, ווען די
נאַציאָנאַלע מינדערהייטן זענען אין פֿאַנישן פּוילן באַפֿאַלן געוואָרן
מיט פּורעניות און גזירות מצד די הערשער, האָט זיך צווישן אַנ-
דערע אַ הייב-געטון פֿון אַ שול-באַנק — פֿון דער העברעישער
שול-באַנק! — אַ יונגער, שיינער, לײַדנדיקער און מיטפֿילנדיקער
ייד, פֿון וועמען די שירה האָט אַ פֿלייץ-געטון ווי פֿון אַן אויפֿ-
געברויזטן קוואַל, און זײַן געזאַנג אַ זונג-געטון... „צום וואַלינער
פּויער“.

זײַט דעמלט, זײַט דעם ערשטן ליד, וואַקסט זײַן פּוה, זײַן ווילן
און זײַן טאַלאַנט, און אונטער אַט-דעם נאַמען פֿאַרעפֿנטלעכט ער
אין יאָר 1927 אין די זעלבע „ליטעראַרישע בלעטער“ (דער אָפֿיציאַל
פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור אין דער וועלט דאַן!) 15 סאַנעטן.
אין גאַלדענע לידער (= שירי זהב, ווי סאַנעטן ווערן אָנגערופֿן
אין עברית) זײַנט ער מיט אַ פֿעסטער און דרייַסטער מענער-שטים
דאָס געזאַנג צום וואַלינער פּויער און זאַגט: —

אַ, אויפֿגעקומענער, געזונטער און באַבערדיקטער מיט מאַכן,
ווי דינע נידעריקע פּלויטן די געפֿלאַכטענע און כאַטעדיקע דעכער,
דו, טיף-פֿאַראַקערטער אין ערדן — ביסט פֿון דעם דערהויבנסטן
נאָך העכער,
און מער ווי זונטיק ביסטו זונטיקדיקער בני דײַן אַרבעט אינדערוואַכן.

און אויב דאָס איז ווייניק, גיט דער דיכטער צו : —

דו ביסט דער טרייסטער, אַ באַפֿרייער איינגעשפּאַנטערהייט אין יאָכן!

און איר קענט זיך נישט באַפֿרייען פֿון דעם אינדרוק, ווי אין דער איידעלער פֿאַרעם פֿון סאַנעטן האָט דער יונגער ברוך אַליצקי אויסגעפֿורעמט זײַן שיר השירים, זײַן ערשט ליבע-ליד צום פויער וואָס

עס שפרודלט דיין מגושמדיקע גבורה נאָך און קוואַלט אין אַלע גלידער.

און היינט, נאָך דעם ווי אַט־די פויערים האָבן מיט דער אַזוי־פרעכטיק באַזונגענער „מגושמדיקער גבורה“ אויסגעסיקעט זייער שלאַנגן-גיפֿט און אים „אַריינגעגאַסן“ מיט העק און מיט ביקסן אין זייערע ליבהאַבער־באַזינגער און זיי אומגעברענגט צוזאַמען מיטן וויטאַלסטן חלק פֿון אונדזער פֿאַלק, היינט בעת מיר קאַנען אַזוי גרויליק־ריכטיק פֿאַראַפֿראַזירן ברוכס ערשטע ליד און זיי לייענען: „מיין בלוט איז אויסגעמישט מיטן בלוט פֿון די זעקס מיליאָנען ברידער און שוועסטער, זקנים וטף, וואָס דער געזונטער פויער, דער באַבערדיקטער מיט מאַכן האָט פֿאַרגאַסן“... היינט צו טאָג, כאַטש עס פֿאַלט דיר אַזוי שווער אַט־דער ביטערער פֿאַר־גלייך קאַן מען נאָך לייענען אַט די לידער און גאַפֿן איבער זייער סאַנעטישער שיינקייט און איבער זייערע פֿרעכטיקע געמעלן, שטוינען איבער זייער פֿאַעטישער רײַפֿקייט און עכטקייט, און באַ־לוינען דעם אַנדענק פֿון זייער שעפֿער מיט רייד פֿון לויב און פֿאַרערונג. ווייל קינסטלעריש עכט איז דער גאַנצער איבערבלייב זײַנער, די גאַנצע ירושה וואָס איז נאָך אים געבליבן. זײַן דיכטונג איז אַ רײַפֿע, אַ מענערלעך־שטאַרקע כאַטש ער אַליין איז קוים אַריבער דעם דריטן צענטליק. זײַן ליד איז דראַמאַטיש געשפּאַנט און אַנגעלאָדן מיט אידיע און גלויבן. פֿאַראַן בײַ אים לידער וווּ יעדעס וואָרט איז אַ בילד, יעדער שורה — אַן אימאַזש... דאָס

איז דרייַסטע רעוואָלוציאָנערע שירה אויסגעטראָטן און געשאַפֿן דורך אַ ייִדישן בחור (און שפּעטער: יונגערמאַן) פֿון טריסק, וואָס שלאָגט-אַן צום יחוס פֿון ר' לייב שרהס און ר' אַהרעלע קאַרלינער, אַן אייניקל פֿון דעם גבאי ראשון ביים טריסקער רבין און דער מיטלסטער פֿונעם באַקאַנטן דיכטער-דריילינג — די ברידער אליצקי.

אָודאי וואָלט מען געקענט אַ פֿרעג טון: — נו, און פרמי שלי? וווּ איז געווען דאָס ייִדישע לעבן דאָן, פֿאַרוואָס האָט עס נישט איבערגעלאָזט קיין רושם אויפֿן יונגן ייִד? זאָל איך זאָגן, אַז „אין געראַגל מיט די זיידעס“ — אָט די ווונדערבאַרע זעקס סאַנעטן, אין וועלכע ער גיט אונדז מאַלעריש אַ פֿיר אַרײַן אין זייערע ווינונגען, אין וועלכע

פֿאַרטשעפּעט מיטן לינקן פֿוס דאָ שטיי איך נאָך
בני אייערע צעפֿוילטע, באַמזוהטע און פֿורעם-פֿאַלנדע אושאַקו

אין וועלכע

איך האָב געלאָזן איין און צוואַנציק יאָר
אויף פֿאַוועטינע-הענגערס אין די שטיבלעך אייערע צעהאַנגען.

זאָל איך זאָגן, אַז אָט-אַ-דער דיכטערישער וויכוח און אַנ-קלאַג קעגן זינע קליינשטעטלדיקע זיידעס „אָט די תּוּלֵה-על-בלימאַניקעס“, ווי ער רופֿט זיי אָן. אַז דאָס איז זײַן גאַנצער צו-שטייער צו די ייִדישע נויטן דאָן? אמת, אין זייער קינסטלערישקייט, אין זייער ריפֿקייט, אין זייער פֿולבלוטקייט און זאַפֿטיקייט, שטייגן זיי העכער ווי די סאַנעטן צו די פּויערים, אָבער בעת דאָ קומט ער מיט ויכוח און מיט טענות צו די זיידעס, קומט ער דאָרט מיט אומבאַגרענעצטער ליבע און צוטרוי ביזן „פֿאַרמישן די בלוטן“. אָט זינגט ער דאָס קרעפֿטיקע ליד „געזאַנג צו מאַרוסיען“:

ווי קרענעצעס מיט ראָסע דינינע פֿיס די באַרוועסע, גיטאַרעס
בלוינע שפּילנדיקע — דינינע אויגן.

אויב נישט פֿאַר דיר, פֿאַר וועמען-זשע דאָס שווימענדיקע עמעל
מיט האַניק אין די רוימען?

פֿאַר וועמען-זשע? —

איז עס ווידער אַמאָל היסטאָרישער אמת: מאַרוסיע האָט
געמאַכט האַניק און נישט — מירל. אָבער מיר פֿאַרצייכענען מיט
ווייטיק: פרמי שלי לא נטרתי! פֿאַרוואָר, נישט נאָר ברוך אַליצקי
אַליין האָט געגלייבט און געלעבט אין זיין ווונדערלעכער ליבשאַפֿט-
מיסיע. נאָר אַ באַדייטנדיקער טייל פֿון די ייִדיש-שרייבער האָבן
דעמלט געגלייבט באַמונה שלימה און זיך מקריב געווען פֿאַר דער
אַלגעמיינער מענטשהייט-באַפֿריונג, כאַטש דער גורל פֿונעם ייד
איז שוין געווען אַן אַנגעצייכנטער און זינינע קאָנטורן זענען שוין
געווען גענוג אַנזעעוודיק. דאָרפֿן מיר פֿון אים לערנען און לערנען.
און אַז מיר וועלן זוכה זיין צו אַ ישראָלדיקן ברוך אַליצקי,
וואָס וועט אַזוי יאָדערדיק-זאַפֿטיק, מיט אַזאַ פֿולקייט און אַנגע-
לאַדנקייט אויסזינגען דאָס ליד צום ייִדישן פּויער, צו ייִדישער ערד,
וועט עס זיין אַ מצבה דעם יונג-פֿאַרשניטענעם פֿולבלוטיקן פֿאַעט,
וואָס האָט אין אַן אַנקעטע אין יאָר 1930 דערקלערט:

„אַלץ וואָס שמעקט מיט ערד איז געזאַנג, און אַלדאָס איי-
בעריקע איז פֿאַר מיר אַ פֿליענדיקע שפינוועבס אין אַ זוניקן טאַג.
אַלץ שטאַרבט און פֿאַרגייט, בלויז די ערד איז געווען די
אייביקייט און וועט זיין די אייביקייט.“

במילא איז דער פּויער פֿאַר מיר מער ווי אַ יגיע-פֿפיימניק;
ער איז אַלץ: זון און כּמאַרע, פֿרייד און טרער, מוזיק און ריטעם,
ווילדקייט און צעשויערטקייט, בלוטדורשטיקייט און מענטשלעכ-
קייט, אוראַלט און סוף כל הדורות.“

*

ברוך אליצקיס ברידער, לייב און מאַטעס, ווייזן אַרויס גרויס
פיעטעט און ליבע צו זייער פֿריצניטיק אומגעקומענעם ברוך. זיי
זאַמלען, רעדאַקטירן, ווידמען לידער און גיבן אַרויס זינע ווערק.
זאַל דאָס פֿאַרצייכנט ווערן און דערמאָנט ווערן מיט לויב און
באַוונדער צו די דאָזיקע מענטשלעכע שעפֿערישע ברידער.

אַקטאָבער, 1964

ביבליאגראפיע

- אליצקי מ.: מנין ברודער ברוך דער פאָעט. „טביבה“ ניו־יאָרק.
באַראַרין א.: געקליבענע לידער. „ייִדישע צײַטונג“, תּל־אביב, 19 אַקטאָבער 1969.
בן־דוד: „אייגנס“, תּל־אביב, מאַי־יוני 1965.
גלאַטשטיין י.: אַ טרויעריק־אַריגינעלע לידער־זאַמלונג. „אידישער קעמפּער“
ניו־יאָרק, 17 דעצעמבער 1965.
האַרן י.: צוויי דיכטער פֿון יונגען דור. „ייִדישע צײַטונג“ בוענאָס איירעס,
17 פֿעברואַר 1967.
וואַלף־יאַסני א.: דיכטער־טרויער נאָכן אומקום פֿון אַ ברודער. „לעצטע נייעס“
תּל־אביב, אויגוסט 1964.
טורקאוו י.: פֿריילעכע טעג. „פֿאַלקסבלאַט“ תּל־אביב, 1967.
יאַנאַסאָוויטש י.: אַ דענקמאַל פֿאַר אַ פֿאַרשניטן געזאַנג. „די פרעסע“, בוענאָס
איירעס, 19 יאַנואַר, 1966.
יאַנאַסאָוויטש י.: פּנימער און נעמען, זײַט 34.
ילקוט ווהלין: ל. אליצקי. תּל־אביב, זײַט 40.
ENCYCLOPEDIA YUDAICA, Vol. 12, p. 1362, Jerusalem.
עהו ברכה: אין יזכור־בוך „ראַטנע“. בוענאָס־איירעס, זײַט 374.
למד י.: אַ ייִדיש־משפּחה מיט אַ דיכטער־משפּחה. „לעצטע נייעס“ תּל־אביב,
28 אַקטאָבער 1964.
NASZ GLOS, dodatek do „Folks-Sztime“ — Poeta najmłodszych, War-
szawa, 2.11.1967.
פֿאַרשטער א.: ברוך אליצקי. „פֿאַרווערטס“ ניו־יאָרק, נאָוועמבער 1964.
שאַרגעל י. צ.: אין אַנדענק פֿון ברוך אליצקי. „ישראל שטימע“ תּל אביב,
28 אַקטאָבער 1964.
שטאַק צ.: אַן ערלעכע און הערלעכע מצבה. „קולטור און דערציאונג“, ניו־יאָרק,
נאָוועמבער 1964.
שמעון ש.: דערמאָנונגען און באַמערקונגען. „וואַכנבלאַט“, 8 אַקטאָבער 1975.
שמעון ש.: אַ דיכטער מיט אַ מעכטיקן טאַלאַנט. „מאַרגן פֿרייהייט“ ניו־יאָרק,
30 אויגוסט 1987.
זע אויך די ביבליאָגראַפֿיע פֿון יעפֿים ישורון אין „לידער צו אַ ברודער“,
זײַטן 61—64.

אינהאלט:

עסייען

7	וואָס דער פֿלוימענבוים געדענקט
13	ביאָגראַפֿיש
20	דער נעכטן גייט אונדו נאָך
26	נאָסטאָליע אין די לידער פֿון דריי פּאָעטן
32	לייוויק און דער עפלבוים
39	„די נאָדל“, אַ דערציילונג פֿון י. באַשעוועס

שורות צען

47	דיין ליד געדרוקט
48	אַן עמערל האַניק; גאָר אָפֿט
49	אַ בוים אין שניי; שניי
50	אַוונט; געפאַר
51	וועסטו קומען; וועסט נישט קומען
52	אַ פּיצל בריאה'לע! אַ וועווערקע
53	אַ פֿלאַטערל
54	לעצטע דירה
56	דער גבול

איין אַנגעוואָרף פֿון שטיין

59	אַלע מאָל
60	צוויי הויכע הינזער
61	אַלטע לייט
62	אַלטע פּיאַנאָ; אַ פֿידל
63	ווייסער בעפל
64	אין גרויסן אָפּיס
65	אַ שפּאַציר; עס קלייבט זיך אויף רעגן
66	גאָסרעגן אין גרויסער שטאָט
67	ווידער רעגן
68	נאָך אַ טאָג און נאָכט פֿון רעגן
69	אַ בוים אין סקווער
71	דאָס הינזעלע פֿון עדגאַר עלען פּאָ

72	שורות פֿיר
73	RUSH HOUR; אין אַ באַס פֿון לייקוואוד
74	אַ בוים אין פאַרק
75	וואַסערן פֿון נאַכט
76	נישט פֿון שרעק
77	אַ מאַמע בלוז פֿון האַלדז און פנים
78	ווידער מאַי
79	איר לויטער פנים
80	אַ בין אויף דער שויב

דערמאָנונגען

83	איך וועל שטאַרבן אין ניו-יאָרק
84	אין מיין צימער
85	אַ פוס מיט טיי
87	פֿאַטאַגראַפֿיעס
89	דעם שכנס גאַרטן; ליידיקער שטאַל
90	עפל
91	אַ ייִנגעלע פֿון פוילן
92	האַלצהעקערס
93	דייטשלאַנד 1946
94	שטוטגאַרט
95	וועסט קומען אויף דער וועלט
96	באַנען
97	יונגע מאַמעס
98	צו אַ יונגער מאַמען
100	פֿירנדיק מיין זון אין שול
101	דער לבנהס געבעט
102	מיט פענעס געשריבן
103	ייִדישע מאַמעס פֿון שטעטלעך אין פוילן
105	מיט בייזע רייד

אין מיין ברודערס אַנדענק

109	ברוך אַליצקי: ליד, פראָזע
112	י.צ. שאַרגעל: ברוך אַליצקי. עסיי
118	ביבליאָגראַפֿיע